

גליון

תַּחֲכַמִּי מִצֹּתְךָ

באגדה ובהלכה
מפי הרב אורן מזרית שליט"א

פרשת לך לך

גליון

תורתך חנני

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':

0509013000

0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:

0509013000

0506491414

למעוניינים

ניתן לקבל השיחה במייל:

toraoren@gmail.com

עיצוב ועימוד:

שלמה. נ.

0504158840

shlomo131375@gmail.com

אמונה תפילה תורה

וְאֵלֶיךָ עֵפֶר וְאֵפֶר - אָמֵת מִלְכָּנוּ אָפֶס זִוְלָתוֹ ג
וְהָאֱמִין בֵּה' וַיַּחֲשֶׁבֶּה לּוֹ צְדָקָה - הָאֱמוּנָה הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה ה
הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ - בְּהִתְגַּבְּרוּת בְּעֵת הַקּוֹשִׁי יִזְכֶּה לְהִכִּיר הַיָּטִב אֶת בּוֹרְאוֹ ח
יִשְׁפּוֹף שִׁיחוֹ - אֵין כּוֹחֵנוּ אֵלָּא בָּפֶה ט
בִּידָד הַכֹּל - בְּהִתְגַּבְּרוּתוֹ עַל הַנִּסְיוֹן יִטָּה לְטוֹבָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָעוֹלָם כּוֹלּוֹ יב
קִדְּשָׁנוּ - קְדוּשַׁת הָאָדָם ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה יג

סימן רצט - אכילה ומלאכה קודם ההבדלה ב

שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה קוֹדֵם שְׂיֵאמַר הַמְּבָדִיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל יח
לַעֲשׂוֹן סִגְרִיּוֹת קוֹדֵם הַהֲבָדְלָה עַל הַכּוֹס יט
לְנִסּוֹעַ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת עִם נֶהֱג מוֹנִית מְחַלֵּל שַׁבָּת שֶׁלֹּא הַבְּדִיל כ
מִי שֶׁלֹּא שָׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת אִם שִׁיּוֹף לְחַיְיבּוֹ בְּהִבְדָּלָה כא
לְנִסּוֹעַ עִם נֶהֱג מוֹנִית שֶׁלֹּא הַבְּדִיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת כב
נֶהֱג חִילוּנִי שִׁיּוֹעַ מִבִּיתוֹ בְּשַׁבָּת וְהִגִּיעַ לַתְּחִנָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם מוֹתֵר לְנִסּוֹעַ עִמּוֹ כג
לֹאמַר לְחַבִּירוֹ שִׁיּוֹעַ לּוֹ מְלָאכָה קוֹדֵם הַהֲבָדְלָה כד
שָׁכַח לְהַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד מְתֵי מְבָדִיל כז
שֶׁחִלָּה לְבָרַךְ עַל הַהֵלֶל בְּיוֹם הָעֶצְמָאוֹת - וַיֵּשׁ בְּדַבָּר בְּרָכָה לְבִטּוֹלָה ל
מִה שֶׁאִמְרוּ "נֶאֱמַר" וְלֹא הַבְּדִיל יֵשׁ לּוֹ תִּשְׁלוּמִין הוּא לֹא דְּוָקָא, אֵלָּא אֶפִּילוּ מִזִּיד לא

אמונה תפילה תורה

ואנכי עפר ואפר - אמת מלכנו אפס זולתו

אשר הוא הנותן כח לעשות חיל, והוא מסבב כל הסיבות לקיים כל הדבר כפי אשר נגזר מלעילא.

וכך באר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דכלה חוקת ד"ה עמוד נא, וכן הוא בהיכל הברכה להרה"ק מקאמארא זי"ע) את הפסוק האמור בפרשתנו (טו, ו) 'והאמן בה', שנכתב 'והאמן' חסר בלא יו"ד, כי אות יו"ד מרמזת על בחינת ה'חכמה' (פמבאר בזה"ק במקומות רבים), ונחסרה היו"ד מן האמונה, לרמז לו, כי בענייני אמונה על האדם לבטל את כל 'חכמתו', ולהאמין בפשטות - בלא חקירות ודרישות, רק 'תמים תהיה עם יהוה אלהיך'.

וכך איתא ברמב"ן בפרשתנו על הפתוב (יז, א), 'ויאמר אליו אני א-ל-ש-ד-י התהלך לפני והיה תמים', ובאר משמעות הצינוי והיה תמים בזה"ל, מצוה אחרת עוד בענין הזה פטעם 'תמים תהיה עם ה' אלוהיך' (דברים יח, יג) אחרי אזהרת ה' 'לא ימצא בך קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וגו' (שם יח, י), והענין בשניהם, שיאמין בלבדו כי הקב"ה לבדו הוא בעל היכולת בתחילה ובסוף, הוא היכול לעשות ולבטל, ולא ישמעו אל מעוננים ואל קוסמים או למנחש ומכשף, ולא יאמין שיבואו דבריהם על כל פנים (כלומר, שדבריהם מוכרחים להתקיים), אבל יגזור בלבדו שהכל ביד עליון העליונים שהוא א-ל (מלשון בעל היכולת) והוא א-ל-ש-ד-י, עושה טובה שלא היה במזל וכו' כפי שיתהלך האדם לפניו, 'מפר אותות בדים וקוסמים יהולל' (ישעיה מד, כה), וזהו שאמרו (שבת קנו.) צא מאצטגנינות שלך (וכדאיתא שם בגמ', מנ"יין שאין מזל לישראל, שנאמר ויוצא אותו החוצה, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע בן ביתי יורש אותי, אמר לו לאו, כי אם אשר יצא ממעי, אמר לפניו רבש"ע נסתפלת באצטגנינות שלי [וברש"י, חכמת המזלות] ואני ראוי להוליד בן, אמר ליה צא מאצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל).

למדנו, שגם אם כל החכמים יודעי העיתים מגלים 'סוד' ואומרים לו בבירור מה יעלה בגורלו, ומייאשים אותו שפבר אבד סברו ובטל סיפוי, אין תקוה

ראיתי בבאר הפרשה (לך לך) שכתב בפרשתנו (יד, כא-כג), 'ויאמר מלך סדום אל אברהם תן לי הנפש והרכוש קח לך, ויאמר אברהם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ, אם מחוט ועד שרוף נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברהם, ולכאורה יש לתמוה, שהלא בן הוא דרך המלחמות שהמנצח בקרב יבז את שלל הארץ, ואם בן מאחר שאברהם ניצח את ארבעת המלכים אם בן כל הרכוש שלו מן הדין, ואינו שייך כלל למלך סדום (שפבר נוצח על ידי אותם מלכים), ואין למלך סדום כל טענה וזכות לומר 'אני העשרתי את אברהם', ואף אם אמור יאמר בן לא יהא בדבריו כלום, מדוע חשש אברהם שמה יאמר מלך סדום שהוא העשיר את אברהם.

ומבאר המלבי"ם, שכן אמר אברהם אבינו, אותו נצחון בשדה הקרב לא היה בכוחי ועוצם ידי ולא בגבורת ידי, אלא השי"ת הוא עושה מלחמות והוא המנצח בהם, והרימותי ידי אל ה' א-ל עליון - שיידי לא היתה אלא כחרב ביד השי"ת, וממילא אין השלל והביזה שלי כי לא אני הוא המנצח... והוסיף אברהם לאמור ולא תאמר אני העשרתי את אברהם, והיינו, שאם יקח מן השלל כדרך המנצחים אזי תאמר היד על עצמה - אני העשרתי, שבכוחי ועוצם ידי עשיתי את החיל הזה, ובאמת הרי רק ה' פעל כל זאת ולא ידי - יד כהה.

ואין הדברים אמורים רק לענין מלחמה, אלא הם שייכים לכל ענייני העולם, לידע להודיע ולהודיע דרכי אמונה פשוטה, תמימה ושלמה, שרק הקב"ה הוא שעשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין ביד האדם וביכולתו לעשות מאומה, לא להועיל וגם לא להזיק, וכל השתדלות שעושה הו בענייני הפרנסה והו בשאר צרכי העולם אינם מעלים ולא מורידים כלום, אלא הפל יבוא לו רק כפי רצונו ית',

ביתר עומק יש ללמוד ממה שנאמר (טו, ז) 'ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים', ולכאורה צ"ב, מהאמור בפסוקים הקודמים (סוף פר' נח יא, לא) 'ויקח תרח את אברהם בנו... ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן, נמצא שבשעה שדיבר אליו ה' - 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך' כבר היה באותה שעה בחרן, ואילו יציאתו תחילה מאור כשדים לא הייתה על פי ציוויו של הקב"ה אלא מעצמו, ואם כן מהו שאמר לו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ופירש רבינו מיוחס (אחד מרבותינו הראשונים) בזה"ל המקום נתן בלבם של תרח לצאת משם, עכ"ל. ר"ל, שאף שלפי ראות עיני בשור נראה שתרח ואברהם יצאו מעצמם מאור כשדים, הרי באמת הקב"ה הוא אשר הוציא אותם מאור כשדים, כי אין האדם עושה מעשים ולא חושב מחשבות מעצמו, אלא הקב"ה הוא שנותן בליבו לחשוב כך או כך, בכדי להביא את הדבר כפי הכוונה העליונה.

והוא מקרא מפורש (תהלים לו, כג) 'מה' מצעדי גבר כוננו'. וכלשון הרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע (בשלח ד"ה וירא) 'ואפילו עשרת אלפים צעדיו והליוכו של אדם הכל הוא בהשגחה פרטית, כמו שאנו מברכין בכל יום בשם ומלכות ברכת 'המכין מצעדי גבר' וכו' וצריכין להאמין בזה מאד שלא תהיה חלילה ברכתו ברכה לבטלה...

ואם כי בודאי מחובת האדם לעשות 'השתדלות' בכל זה אלא השתדלות גרידא כפי המצווה עליו, אמנם עם זאת עליו לזכור היטב שאין ההשתדלות מועילה כלום, וחלילה לו לבטוח בכוחו ובמעשיו, ולומר בעצמו 'ידינו רמה'. וכמו שבאר הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע מה שנאמר על אברהם אבינו 'יתן בעפר חרבו פקש נידף קשתו' (ישעיה מא, ב), וידוע לפרש שבעת שנלחם אברהם אבינו עם ה'ארבעה מלכים' זרק לעברם עפר ונעשה נס ונהפכו לחרבות וכן זרק קש ונעשה לקשת, אף לפי זה קשה דקדיק הלשון שהיה צריך לומר להיפך 'יתן עפרו כחרב וקש נידף כקשת', ואילו מלשון הפתוב נראה שנתן חרב בעפר. על כן מבאר ה'חתם סופר', כי אכן אברהם אבינו זרק חרבות וקשתות, אלא שידע היטב שלא החרב ממית ואין הקשת הורגת אלא הרי הם כעפר וקש נידף, וכל מעשיו אינם אלא כי כך הוא רצון השי"ת לנהוג במנהגו

שיצא מאפילה לאורה ותזרח עליו השמש, אם ב'בני' - ש'מזלו' הוא להיות ערירי ח"ו, אם ב'חיי' או ב'מזוני' - ש'כך נגזר עליו מלידה להיות 'שלימזל' - אל יאמין להם ח"ו, ואל יאש עצמו חלילה, אלא יחזק אמונתו בקרבו ש'הכל ביד עליון העליונים', הקב"ה הוא ה'עושה' והוא ה'עשה' לכל המעשים, וברגע אחד יכול להוציאו מן המיצר למרחב - כשיעלה הרצון לפניו.

ורמז לה הרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע בלשון הפתוב בריש פרשתנו (יב, א) 'לך לך מארצך וכו' אל הארץ אשר אראך', ש'כך אמר לו הקב"ה לאברהם, 'לך לך' הסתלק ועזוב אותן מחשבות ש'הארץ' - כל עסקי עוה"ז, הינם ארצה, ארץ שלך... שתלוי במעשיך ובהשתדלויותיך הרבים, אלא זכור תמיד 'אל הארץ אשר אראך' - שאני מספק צרכיך, ואני נותן לך את 'הארץ'... והכל כפי הנגזר ונקצב ממעל.

וכך איתא ב'יכין' על מסכת תמיד (א, ב) דכתיב שם גבי גורל הפיס זכה מי שזכה, ולכאורה יש להקשות שתיבות 'מי שזכה' נראות כמיותרות ומחוסרי הבהנה, וכי יש מקום לומר שזכה מי שלא זכה, הרי בודאי הזוכה שזכה הוא שזכה... אלא מבאר ה'יכין' ז"ל. אע"ג שהפילו גורל, לא היה דרך מקרה (מי שיזפה בגורל), רק מה' כל משפטו, ורק מי שראוי וזכאי לכה משמים, הוא הוא שזכה בגורל בכל עבודה ועבודה, עכ"ל. כלומר זכה בעולם הזה מי שזכה בשמים ממעל. הרי לך שאין דבר נעשה מעצמו בעולם הזה, אלא הכל בהכרזה והנהגה ממעל יעשה.

מעשה היה באיש יהודי שהיה דחוק מאוד בפרנסתו ולא הצליח להביא טרף לביתו, בצר לו ניגש אל הגה"ק ה'חזון איש' ז"ע, ואמר לו, רבינו, חוס ורחם נא עלי, ויגלה לי ברוח הקודש את ה'מספר' העומד לעלות בגורל בזמן הקרוב, ואלף ואקנה פרטים לוטו ואמלא בו אותם מספרים, ואזכה בסכום הגדול ויבוא סף וקץ לכל צרותי, נענה לו החזון"א, וכי נדמה לך כי מן השמים נגזר ש'המספר' יעלה בגורל... לא כן הדבר, אלא משמים נגזר על 'האדם' שיזפה בגורל, ואם לא נגזר עליה שתזפה - אזי ידעית אותם מספרים לא יעלו ולא יורידו...

ומשנה ואף גדלתי וטפחתי אותו, עד שהחילותי לשלוח אותו לדבר מצווה לחלק מעטפות כסף בבתי נזקקים, והנה החל להתלונן ולהתאונן שאין מכבדים אותו כראוי וכיו"ב... שאל החתן, מי הוא ואיזה הוא, (יכמי שאומר, יגלה לי ה' שווער' מיהו בחור מחוצף זה ואטפל בו כראוי לו...), נענה רבי אשר ואמר, קוראים לו אשר פריינד...

ידבריי נוקבים ומעוררים לב כל איש... הקב"ה הוא שמגדל אותנו מילדותנו ועד עתה, הוא ברא אותנו, הוא נותן לנו מאכל ומשנה ובריאות וכו' וכו', הוא הנותן לנו כח ויכולת לעשות מצוות, ולבסוף בא האדם ותולה הכל בעצמו - אני עשיתי ואני חלקתי, ואף מתלונן ומתאונן ומלא טענות למה לא מכבדים אותו ולמה חסר לו כף או כף... אדרבה עלינו להיות מתלמידיו של אברהם אבינו שאמר 'ואנכי עפר ואפר' (להלן יח, כז), ופירש רש"י, 'ויבקר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיה אשר עמדו לי', לזכור שהכל מרחמי הקב"ה ולהודות עליהם. ונודע לשונו הנורא של רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע (דברים ח יח) שצריך לתת לבו על טובתו כי מה' היתה לו, ודבר זה יעירו תמיד להפיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם היא להשפיעו דבר זה ודרך זה יפנס לאבדו. עכ"ל.

והאמין בה' ויחשבה לו צדקה - האמונה היא מקור הברכה

בפרשתנו (טז ב), 'ותאמר שרי אל אברהם הנה נא עצרני ה' מלדת וגו', איתא במדרש (בר"ר מה, ב) 'אמרה ידעת אנא (יודעת אני) מהיכן היא סיבתי (מהי הסיבה שהנני עקרה), לא בשם שהיו אומרים לי קמיע היא צריכה, חימום (רפואה) היא צריכה, אלא הנה נא עצרני ה' מלדת'. וכתב הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (אות לג) בזה"ל, זהו לימוד דעת שלא לתלות בטבע רק במנהיג העולם, כל מה שתולין בטבע קשה השינוי, אבל [אם תולין] למעלה מהטבע זוכין ברגע אחד לאור גדול.

מובא מעשה נפלא בעירו של הרה"ק רבי חנה מקאלשיץ זי"ע ה'ה דר יהודי בשם רבי משה גאלדקלאנג, אשר ה'ה בעל יכולת ובעל פרנסה טובה, וה'ה דר בדירה גדולה ויפה, ויהי היום, נשבר מטה לחמו של רבי משה והגיע עד פת לחם, ומאחר שדירתו הייתה גדולה ויפה

של עולם, אך ה'ה ברור אצלו שמעשיו אינם פועלים כלום. והלא כה הם דבריו וז"ל, על פן נלע"ד על דרך הפשוט שאברהם אבינו ע"ה נהג מנהגו של עולם, ירה חיצים בקשתות והריק חרבו נגד האויב שלא לשנות ממנהגו של עולם, אך בעיניו ה'ה חרבו כעפר וקשתו כקש נידף, שלא בטח בחרב וחנית ולא בקשת וחצים, כי ה'ה בעיניו כלא ה'ה, על דרך 'סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה' (משלי כא, לא). עכ"ל.

פעם שאל הגר"א דסלר זצ"ל את הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, כיצד יתכן לבקש ב'שמונה עשרה' בקשות גשמיז' כ'רפאנו וברך עלינו' לאחר הבקשה על רוחניות כ'אתה חונן והשיבנו לתורתך סלח לנו', והרי כלל הוא בדינו ש'מעלין בקודש ואין מורידין' וה'ה לנו לבקש על הרוחניות רק לאחר הגשמיז' א"ל החזו"א, מה תירוצ' יש בידו דמר, אמר לו הרב דסלר, כי נראה לו לומר שבאמת אין כאן כלל 'מורידין' הואיל וגם הגשמיז' של היהודי רוחניות הוא... כי לרפואה הוא נצרך בעבור שיוכל לעבוד את ה' בלב שלם, וכן 'ברך עלינו' בפרנסה אינו אלא כדי שיוכל לכבד את השבתות ולשלם שכר בניו לתלמוד תורה...

אמר לו החזו"א, לדידי קושיא מעיקרא ליתא, כי בקשת היהודי 'רפאנו' מ'כרזת ואומרת, רבש"ע אינני מאמין כלל בכוחו של הרופא - כל רפואתי תלויה ועומדת בידך, כמו"כ הוא מכריז 'ברך עלינו' - כל ההשתדלות וכיו"ב איננה אלא הבל וריק, כי אתה האלוקים הן ומפרנס אותי ואת בני ביתי, א"כ יש כאן רק 'מעלין בקודש' בהכרזות אמונה כגון דא... ולא עוד אלא שרק אחר שנמלא דעה - ב'אתה חונן', ושב בתשובה שלימה - 'השיבנו אבינו', ונטהר - ב'סלח לנו', יש בידו להפיר הכרת אמונה איתנה כזו.

פעם ישב הרה"צ רבי אשר פריינד זצ"ל ביחד עם חתנו, ובתוף הדברים הפיר חתנו כי חותנו הגדול שרוי בסערת רגשות, משהו מעיק עליו ומטריד את שלוות נפשו, שאל חתנו לסיבת הדברים, השיב לו רבי אשר, נקלע לכאן בחור 'אסופי' מוזנח בלבשו ובכל הווייתו ומציאותו... הכנסתי אותו אל הבית, נתתי לו מאכל

ישועה במציאת דירה או במציאת ה'ממון' עבור הדירה... וכהנה רבות - יכלה הדיו וגוילי הנזיר והם לא יכלו... ומכיוון שעדיין לא נגלה עליהם הקב"ה הרי הם שבורים ורצוצים, דוויים סחופים ומעורבבים, אכן יסוד נפלא נתגלה בפרשתנו - כי כוחה של אמונה בה' להחיש על האדם את הישועה הנכספת יותר מכוחה של הבטחת ה' ברורה, על פן יעזוב איש את בכיו ויאוש, יתחזק באמונתו בה', ועי"ז תהא ישועתו קרובה לבוא.

והוסיף בן הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בפרשתנו ד"ה וינגע) ממה שכתוב (יב, יז) 'וינגע ה' את פרעה על דבר שריו', ואיתא במדרש (בר"ר מא, ב) כל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבנו של עולם אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה, ואברהם מבחוץ (שאינו בכלל הצלה) ואני בתוך הסירה (יושבת כלואה בבית פרעה הרשע), אמר לה הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה, והכל אומרים 'על דבר שריו', עי"ש. ולכאורה טענותיה של שרה תמוהים הם, כי אדרבה, אכן, היא הנותנת - אברהם אבינו הובטח בהבטחה מפי הקב"ה, לפיכך הוכרח הקב"ה לקיים ולשמור הבטחתו, שהרי 'לא איש א-ל ויכזב' (במדבר כג ט), מה שאין פן שרה שלא הבטיח לה כלום...

ומכאן הדבר, ומכאן יש להוכיח, שפח אמונה הוא גדול יותר מן הבטחה... ואם הקב"ה מיטיב למי שמבטיח אותו מכל שפן שייטיב למי שמאמין בו, וזו היתה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' - שהוא גדול מן הבטחה, ולבסוף - 'אברהם מבחוץ ואני בתוך הסירה' (פיצד יתכן בדבר הזה), השיב לה הקב"ה, פן הוא האמת, וכל מה שאני עושה בשבילך אני עושה, היינו בשביל האמונה שפך, שהיא גדולה מן הבטחה שהבטחתי לאברהם, כנ"ל, והכל אומרים על דבר שריו - היינו על דבר האמונה פאמור, ודי למבין. והתבונן בדבר, כי נורא הוא הגע בעצמך אילו היה לך הקורא 'הבטחה' מפורשת מפי אליהו הנביא, או מפי הרבי בכבודו ובעצמו - ק"ו מפי השכינה כמו שהובטח אברהם אבינו, וכי לא היית מובטח ושלוו בלבך, וכאן מצינו כי כוחה של אמונה גדול מזה, ופי כמה תשקט רוחו ותשלוו נפשו של המאמין ובטח בה'.

מאמר נפלא אמר איש צדיק וחקם, כי הנה מצינו בבריאת העולם שפירך הקב"ה את האדם ואת העופות

הציעו לו ידידיו שיעזוב את הדירה ובעד זה יקבל סכום גדול מאד, ובכך יוכל להעמיד עצמו מחדש על דרך טוב.

אמנם, הרבי לא היה באותו זמן בעירם, ולכן הלך בעצת הידידים ועשה כעצתם מבלי להזכיר ולשאול את הרבי, שחרר את הדירה, שכר דירה קטנה ועזובה, קיבל סכום גדול והשקיע בעסק חדש.

הרבי חזר לעירו ושמע את הנעשה, והגם שבדרך כלל לא היה הרה"ק מיעץ אם לא שאלו אותו, אבל פאן לכבוד רבי משה יצא מגדרו, והסביר לו שטעה טעות חמורה, כי הנה זוהי הדרך הישרה, בכל זמן קושי (פרנסה) לא יעשה אדם שינויים - לא ימכור דירתו וכליו, כי אם מן השמים נגזר עליו לסבול קושי פרנסה, הרי גם אם ימכור את הדירה לא ינצל מהם, ועדיין יסבול את הנקצב עליו, אמנם כשיעבור הזמן, ומן השמים יחזירו לו בדרך הרחבה והרווחה - ממילא הכל יבוא על מקומו בשלום, ונמצא הוא יושב בדירתו על מי מנוחות... מדוע ימכור ויפסיד גם את הדירה מלבד הפרנסה.

ואם כי 'מעשה' זה אינו 'למעשה'... וכל אחד ישאל את רבו ומורה דרכו מה ומתי, אבל 'יסוד' גדול למדנו בדבריו, לדעת שכל קושי קצוב משמאי ואי אפשר לברוח ממנו, וחוסר הצלחתו בעסקיו לא היתה מפני חסרון המעות אלא כי מן השמים נגזר עליו לעבור תקופת דחק ועוני, ואף אם יהיה לו סכום נכבד ממכירת הבית לא יועיל לו מאומה... ובעזה"ש"ת תעבור התקופה וישוב למעמדו ומצבו הטוב.

הנה רבים מאחינו בני ישראל הנתונים איש איש בנגעו ומכאובו יברכו את עצמם לאמר, מי יתן והייתי זוכה עתה לגילוי שכינה - שהקב"ה יתגלה אלי ויבטיחני בהבטחה ברורה כי בקרוב ממש אצא מאפילה לאורה, כל חד וחד בדיליה, זה ירצה לקבל הבטחה שפרנסתו תתברך, זה ימתין להיות מובטח ב'נחת דקדושה' מיו"ח ופעמים שהוא כבר זועק נואשות להבטחת 'ושבו בנים לגבולם'... יש הממתין להבטחת הזיווג - שהבן או הבת ימצאו בקרוב ממש את זיווגם, או שקרוב פלוני יתרפא ברפואה שלימה ברפואת הגוף והנפש, האחד יאמר הלואי שאהיה מובטח לחבוק בקרוב בן, והשני מצפה להבטחת

עברו, ואם יבטח בהשי"ת יוכל לעמוד בנקל מבלי שברון רוח ונפש.

אימרא יפה אמר הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א רב ביהמ"ד 'דברי שיר' בעי"ת בני ברק יצ"ו, כי מדרך הבריות לשאול על העבר למה אירע כך וכו', ואילו כלפי העתיד שואלים מה יהיה, והנה 'למה' עולה למניין ע"ה, גם 'מה יהיה' עולה למניין זה, וראה זה פלא 'בטחון' אף הוא בגימטריא ע"ה, חושבנא דדין כחושבנא דדין. ללמדך שה'בטחון' מסלק כל שאלות חששות, פחדים וספקות, הן העבר - 'למה', הן על העתיד - 'מה יהיה'...

ובדרך זה באר רבינו יונה הא דאיתא בגמ' (ברכות יב) 'אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, המתפלל כשהוא כורע - כורע בברכה, וכשהוא זוקף - זוקף בשם [כלומר, שהמתפלל 'שמונה-עשרה' צריך לכווץ בברכת אבות ובברכת מודים תחילה וסוף, כשאומר ברוך אתה כורע, לאחמ"כ זוקף עצמו ורק אז מזכיר את שם ה']'. אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב (תהלים קמו, ח) ה' זוקף כפופים'. ומבאר רבינו יונה 'וכשזוקף מראה הבטחון שיש לו בכל ענייניו שייטיב אליו'. וביאר הדברים, כי מדרך העולם, מי שיש לו טרדות ודאגות מכל צרכיו ומחסוריו בכל העניינים הרי הוא 'כפוף' ורובץ תחת משאו', וכדוגמת השור שכפוף תחת ה'עול', אכן מי שיש לו 'אב ופטרון' המסלק ממנו כל טירדא וכל קושי - הרי הוא מהלך תמיד ב'קומה זקופה', כשהוא משוחרר מכל 'עול'. על כן, כשהמתפלל מזכיר שם ה' עליו לזקוף עצמו ולעמוד 'ישר', להראות שאב לנו גדול בשמים, מלך חי וקיים, הרוצה אותנו תמיד בכל עת ובכל שעה, והוא הדואג לנו ומיטיב עמנו תמיד, ואם כן מה לנו להתכופף... הרי אתה משוחרר כ'בן חורין'...

יש שפירשו עפ"י מה שמצינו במפרשים על הקרא (שה"ש ז, ח) 'זאת קומתך דמתה לתמר', ופירשו רש"י ושאר מפרשים, שהקב"ה משתבח בבני ישראל שהם עומדים זקופים ביושר כדוגמת ה'תמר', ה"ה עץ הדקל הצומח לגובה מבלי שום עקמימות [ופירשו המפרשים כל אחד לפי דרכו, עיי"ש]. ועל פי דברי רבינו יונה אפשר לבאר, כי אכן זהו השבח של כלל ישראל שהם בוסתנים בהקב"ה ואינם 'כפופים' מחמת משאם, אלא לתוקף בטחונם

והדגים בברכת 'פרו ורבו', ולכאורה יש מקום להקשות מדוע לא בירך השי"ת גם את האילנות בריבוי פירות העץ ויבול השדה, אלא רמז יש בדרך, כי 'העץ' אינו עושה שום פעולות מעצמו בכדי להתרבות, אלא אחרים משקים אותו והוא מוציא פירות מעצמו, ואכן, היודע שאינו עושה כלום אינו צריך לברכה - כי עצם הידיעה הזאת היא המקור הברכה, ורק מי שנדמה לו שהוא עושה והוא גורם לריבוי זקוק לברכה מיוחדת שלא יתקלקל השפע...

כיו"ב אמרו, שעל כן אוכלים בשבת 'דגים' כי לדגים אין לא ידים ולא רגלים, ולכן אינם מעלים בדעתם לעולם ש'כוחי ועוצם ידי' עשו את החיל את זה, וביום השבת 'יומא דמהימנותא' עלינו להשריש בקרבנו כי אף אנו אין לנו ידים ורגלים העושים מאומה... אלא את הכל פועל ה'.

סיפר הגאון הגדול ר' משה שטרנבוף שליט"א, ששמע ממקור רבי הרה"ק מסאטמאר זי"ע, כי פעם נכנסו כמה עשירים אל הרה"ק מסאטמאר, ואמרו לו שברצונם להחזיק מפספס כתב עת 'ומי' (עיתון) שיתנהל אף ורק עפ"י דעת תורתו והשקפתו של הרבי, והיה בכך תועלת גדולה לפרסום שיטתו, השיב להם הרה"ק שברצונו לעיין בדרך כמה ימים בטרם יחווה דעתו ויודיע תשובתו, לאחר כמה ימים קרא להם הרה"ק ואמר שאינו מסכים, כשטעמו ונימוקו עמו, כי הקורא 'כתב עת' מסופן הוא לחשוב שהעולם מתנהל על פי טבע ועל פי מעשה בני אדם, כי הרי כך היא דרכם של כתבי עת, להודיע כי מקרה זה אירע בכלל סיבה פלונית... כך וכך התרחש בגלל פלוני שעשה מעשה מסוים... וכיו"ב, וצריך להשגיח ולפקח לבל יבואו הקוראים לידי כפירה אלא יזכרו כי הכל מאת ה' עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, והוא אינו יכול לקחת את האחריות על עצמו...

והיוצא למעשה, כל חד וחד ב'עשרה נסיונות' העוברים עליו. בכל צרה וצוקה המתרחשת ובאה לעולם, וכן בכל 'פרשת דרכים' כשאנו יודע כיצד יוכל להחזיק מעמד וללכת ב'חרו' - חרונו של עולם, יתאמץ לראות את ה' בכל דבר וענין, ואז יצליח. כי האמונה והבטחון הם המשענת שעל ידם יצליח את 'כל משבריו וגליו' עלי

יְדֵי אֱמוּנָה אֲפָשָׁר לְבַטֵּל כָּל הַמַּזְלוֹת וּלְהַפֵּךְ הַכֹּל לְטוֹבָה, וְהָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה הִיא הַיָּדוּל, עַל כֵּן לֹא פָקַד אֲבָרָהָם כָּלֵל בְּבִשּׁוֹרַת הָרָע, כִּי יָדַע שֶׁאִם יֵאֱמִין בֵּה' אֲכַן יִזְכֶּה לְבָנִים (וְרַק עַל יְרוּשַׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה, מֵאַחַר שֶׁגִּירוּשׁ בְּנֵי כְנַעַן תִּלְוִי אִם הֵמָּה מַחְזִיקִים בַּחֲטָא, וְאִזּוֹ שׁוֹרֵת הַדִּין נוֹתֶנֶת לְגִרָשָׁם, נִמְצָא שֶׁשְׁשֶׁהֶבְטִיחוּ הַקִּב"ה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִכְלָל בָּזֶה שְׁבוּדָאִי לֹא יִשׁוּבוּ הַפְּנֻעִים מִדְּרָכָם הָרָעָה וְהוּא 'יֹתֵר קָשָׁה וּמִמֶּשׁ נִמְנָע שִׁסְגוֹר דְּלִתִּי תִשׁוּבָה וְיַעֲשֶׂה כְּנֶגֶד בְּחִירָתִי, עַל כֵּן הִנֵּה קָשָׁה לוֹ לְהֵאֱמִין, כִּי שָׂמָּה יִחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה וְשׁוּב לֹא יִכְלוּ לְגִרָשָׁם מִן הָאָרֶץ, עַל כֵּן שָׁאֵל בְּמָה אֲדַע).

וְכִמּוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּפִרְשֵׁינוּ אֶצֶל אֲבָרָהָם אֲבִינוּ, שֶׁלֹּאֲחֵר שְׁעָלָה מִמִּצְרַיִם כְּתִיב (יג, א) 'וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו, וַיִּפְרֹשׁ רֶשֶׁת' בְּחִזְקָתוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִי, וּמִבְּאֵר הַרְה"ק ה'חֲתָם סוֹפֵר' ז"ע (בד"ה וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו) שֶׁבָּעֵת הַלּוֹכָה עִמָּדוֹ עָלָיו 'לִיִּצְנֵי הַדּוֹר' - מְחוֹסְרֵי אֱמוּנָה, לְהַרְבוֹת בְּקוֹשְׁיוֹתֵיהֶם, הֵיכָן הִיא הַהִבְטָחָה שֶׁהִבְטִיחָהּ בּוֹרְאָהּ 'לֵךְ לָךְ... וְאַבְרָהָם - בְּמִמּוֹן' (רש"י יב ב), וְהִנֵּה מִיד בְּבוֹאָהּ 'אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה' פָּגַע בָּהּ הָרָעָב, עַד שֶׁהוֹצִיָהּ לְצִאֵת לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְאִיִּה הַבְּטָחַת הַבּוֹרָא ב"ה. וּבְקִיאָתָהּ, דִּיִּקְאָה שֶׁם נִתְקַיֵּים בּוֹ 'וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנָהּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב' (יג, ב), וְלָכֵן בְּשׁוּבוֹ בָּא בְּרִינָה אֶל כָּל הַחֲכָמִים 'הַמְקֻשִּׁים עָלָיו וּפָרַע אֶת כָּל הַקְּפוּתִי - הַקְּפוּתִי' מִלְּשׁוֹן מְחִיצוֹת וְהַעֲלָמָה, בְּחִזְקָתוֹ 'פָּרַע' - גִּילָה וְהוֹרִיד מֵעָלָיו אֶת כָּל הַהִסְתָּרוֹת, וְהַחֲזִיר לָהֶם תִּשׁוּבָה בְּאִמְרוֹ, הִנֵּה רָאוּ נָא, לְשֵׁם כֹּךְ שֶׁלְּחֲנֵי הַבּוֹרָא לְשֵׁם - לְהַטְעִין אוֹתִי בְּעוֹשֶׁר גָּדוֹל בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְגָדִים וְצֹאן וּבְקָר לְרֹב, וְהָרָעָב הִנֵּה הַגּוֹרֵם וְהַמְּסוֹכֵב לְקִיּוֹם הַבְּטָחַת הַקִּב"ה.

הוֹסִיף הַרְה"ק ה'בֵּית יִשְׂרָאֵל' ז"ע לְבָאֵר 'בְּחִזְקָתוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִי' שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן 'גִּילּוֹי' (מל' וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה, בְּמִדְבַּר ה, יח) כִּי אִזּוֹ נִתְגַּלָּה אוֹר הָאֱמוּנָה, וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי כָּל מַעֲשֵׂי ה' לְטוֹבָה - לַעֲשׂוֹת אֶת אֲבָרָהָם כְּבֵד מְאֹד בְּמִקְנָהּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב.

הַכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ - בְּהַתְּנַבְּרוֹת בְּעֵת הַקּוֹשִׁי יִזְכֶּה לְהַכִּיר הַיִּטֵּב אֶת בּוֹרְאוֹ

וְיִאֲדָר גִּיסָא הַמִּתְגַּבֵּר בְּעֵת הַקּוֹשִׁי - לְהֵאֱמִין בֵּה' בְּכָל לֵב, יִזְכֶּה לְשַׁפַּע רַב וְהָאֲרֵת פָּנִים מִן הַשָּׁמַיִם. וְכֹךְ אֵינִי מֵהַרְה"ק הַמְּהִיר מִבְּעֶלְזָא ז"ע (פ' רָאָה ד"ה וְהַנְּבִיא)

הֵינָם נִיִּצְבִּים וְעוֹמְדִים יֶשֶׁר כְּאִישׁ שָׁאִין לוֹ שׁוֹם דְּאָגָה בְּעוֹלָם כָּלֵל...

וְשָׂמָּה תֹאמַר, מִנִּין לִי הָאֱמוּנָה וְהַבְטָחוֹן שֶׁהַקִּב"ה יוֹשְׁעִינִי וְהִלֵּא יוֹדַע אֲנִי הַיִּטֵּב אֶת 'מִצְבִּי' וְחֲשַׁבּוֹן מַעֲשָׂי, וְאִנִּי הִגּוֹן וְאִנִּי כְּדָאִי לְזִכּוֹת לָנֶס וְלִישׁוּעָה, אֲכַן, מִצִּינוּ יִסּוֹד אֵינִי בְּדִבְרֵי הַרְה"ק ה'רָעָה קוֹדֶשׁ' ז"ע (לֵיל ה' דְּחִנּוּפָה) בּוֹזָה"ל, וְאִף אִם אָמַר יֹאמַר הָאָדָם, זֶה הִנֵּה אִם הִיִּיתִי צָדִיק הִיִּיתִי יָכוֹל לְבִטּוֹחַ בֵּה' שֶׁלֹּא יִקְפַח שְׁכָרִי וְיִאֲכִילֵנִי פָרִי מַעֲשֵׂי, אֲבָל אֲנִי יוֹדַע בְּעֶצְמִי מַעֲשֵׂי שֶׁלֹּא יִצְאֵתִי יְדֵי חוֹבָתִי נִגְדוֹ ית"ש, וְאִךְ אֵיךְ אוֹכַל לְבִטּוֹחַ בֵּה' שֶׁיִּגְמוֹל לִי טוֹבוֹת מֵה שָׂאִינָם לְפִי תִגְמוֹל מַעֲשֵׂי, זֶה עֲצַת הַיִּצְה"ר, אֲבָל בְּקִיאָתָהּ לֹא כֵן הַדְּבָר, כִּי הַשִּׁי"ת טוֹב וּמִטֵּיב לְרָעִים וְלְטוֹבִים וְטוֹב ה' לְכָל, וְלָכֵן בְּטָחוֹן לְשׁוֹן טִיחָה וְדִיבּוּק שֶׁיִּדְבַּק הָאָדָם בְּבִטְחוֹנוֹ וְלֹא יִסּוֹר מִמֶּנּוּ בְּשׁוֹם סִיבָה וְאוֹפֶן, עַכ"ל.

וְכִיִּזָּה מְבָאֵר שֶׁם מֵה שֶׁנִּצְאָר בְּפִרְשֵׁינוּ (טו, ו) 'וְהֵאֱמִין בֵּה' וְיִחְשְׁבָהּ לוֹ צִדְקָה', שֶׁאֲבָרָהָם אֲבִינוּ חֲשַׁב שֶׁהִגֵּם שָׂאִינוּ רָאוּי לְפִי מַעֲשָׂיו, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר עַל עֲצָמוֹ 'וְאֲנִי עֶפֶר וְאֶפֶר', אִךְ עִם כָּל זֹאת יַעֲשֶׂה עִמּוֹ ה' צִדְקָה, וּבְטַח בַּהֲקִיבָה שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמּוֹ צִדְקָה, וּמִכָּאֵן יִלְמְדוּ כָּל 'זֹרַע אֲבָרָהָם' לְלַכֵּת בְּדִרְכֵי אָבוֹת.

וְיִדַּע כִּי בְּזִכּוֹת הָאֱמוּנָה עֲצָמָה יִחִישׁ עָלָיו אֶת הַיִּשׁוּעָה בְּמַהֲרָה, וְכִמּוֹ שֶׁפִּירֵשׁ הַרְה"ק ה'חֲתָם סוֹפֵר' ז"ע (תו"מ) בְּמָה שֶׁמִּצִּינוּ בְּדִבְרֵי ה' אֶל אֲבָרָהָם ב'מַחְזָה', שֶׁבְּתַחֲלִילָה אָמַר לוֹ ה' שֶׁיִּזְכֶּה לָבוֹן, וּכְדִכְתִּיב (טו, ד-ה) 'כִּי אִם אֲשֶׁר יִצָּא מִמֶּעִיף הוּא יִירָשָׁךְ וְכוּ', כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ, וְעַל זֶה 'וְהֵאֱמִין בֵּה' (פסוק ו), אֲמַנָּם כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ הַקִּב"ה (פסוק ז) לְתֵת לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ, אָמַר אֲבָרָהָם ה' אֱלֹהִים בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה' (שם ח), וּבְרִשְׁתִּי (פסוק ו) שֶׁעַל בִּשּׁוֹרֵת הָרָעָה לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת, כִּי אִם עַל יְרוּשַׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה. וְלִכְאוּרָה צָרִיךְ בִּיאור מֵאִי שֶׁנָּא בִּשּׁוֹרֵת הָרָעָה מִבְּשׁוֹרֵת הָאָרֶץ, מִדּוּעַ הָאֱמִין אֲבָרָהָם שֶׁיִּזְכֶּה לְבָנִים וְלֹא בִּיקָשׁ אוֹת וְאִילוֹ עַל יְרוּשַׁת הָאָרֶץ בִּיקָשׁ אוֹת.

וְכִמּוֹכָא ה'חֲתָם סוֹפֵר', כִּי לְפִי מַזְלוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם לֹא הָיָה שִׁיף שֶׁיִּזְכֶּה לְבָנִים, וְהִנֵּה מְבֹאֵר בְּתוֹס' (שְׁבַת קנו. ד"ה א"ן) שֶׁצָּרִיךְ 'זִכּוֹת גָּדוֹל' לְשָׁנוֹת אֶת הַמַּזָּל, אֲמַנָּם עַל

מאות וי'רדוף עד דן, ומבאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע בדרך הרמז, כי מספר העבדים אשר לקח עמו עולה בגמטריא שי"ח והוא מלשון שיח ודיבור, לרמז כי בכוח הדיבור והתפילה ניצח אברהם באותה מלחמה.

וירדמר בא, כי הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ובוודאי יצא אברהם אבינו למלחמה עם שלוש מאות ושמונה עשר עבדים, אך הנצחון לא היה כלל בכוח גבורתם או בטכסיסי המלחמה שלהם, אלא רק בזכות התפילות שנשא אברהם אבינו על הצלחתו במערכה. וכך אמרו חז"ל (תנחומא בשלח ט) לפרש לשון הפתוב (ישעיה מא, יד) 'אל תיראי תולעת יעקב' - 'למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת הזו אינה מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רכה ומכה את הקשה, כך ישראל אין כוחם אלא בתפילה'.

כיומר, כשם שהתולעת בוטחת אך ורק בפיה, ואין עולה על דעתה כלל וכלל להביא גרון או כל כלי אחר לגדוע בו את העץ, כמו כן נעמוד בתפילה מתוך אמונה שרק על ידה יושענו אבינו שבשמים, ובל נסמוך על שום דבר אחר שהוא יהא בעזרנו.

ידוע המעשה שהובא בגמ' (ב"ק ג) תנו רבנן, מעשה בביתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלתה, אמרו לה מי העלה, אמרה להם זכר של רחלים נודמן לי וזקן אחד מנהיגו, אמרו לו נביא אתה, אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי - דבר שאותו צדיק מצטער בו יפשל בו זרעו, אמר רבי אחא אף על פי כן מת בנו בצמא, שנאמר (תהלים ג, ג) 'וסביביו נשערה מאד' מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה. וקשה, מהו אמרו כך אמרתי, מה בא לומר לנו בזה, והיה לו לומר מיד 'דבר שאותו צדיק הצטער...', ועוד קשה, הרי למעשה מת בנו בצמא (וכן מקשים בתוספות).

ומיישב יישוב נפלא בשיטה מקובצת' בשם רבו רבי ישעי', כי מה שבנו מת בצמא אירע לאחר שנים רבות כשנחוניא כבר לא היה בין החיים, ולכן אמר 'כך אמרתי' - הפונה שהתפלל על כך, ואמרתי 'טענה זו

בשם אביו המהר"ש זי"ע כי מצינו במדרש (ב"ר סד, ד) 'בן מ"ח הפיר אברהם את בוראו, ובמס' נדרים (לב.) י"א שבן ג' הפיר את בוראו, ובשלמא שיטה זו דבן ג' שנים הפיר, אפשר להבין כי אז הוא הזמן שהאדם בא לכלל דעת, אבל טעמו של מאן דאמר בן מ"ח לא נודע, ואמר א"א ז"ל, כי יש עת שנקל יותר להתקרב להשי"ת ולעבודתו, ויש עת שקשה מאד, אך אעפ"כ כפאיש ישראל מתאמץ בכל כוחותיו לעבודתו יתב"ש יכול עתה לזכות למעלות הרבה. והנה לפי חשבון השנים היה 'דור הפלגה' - שכפרו ומרדו בהשי"ת בשנת מ"ח לחיי אברהם, והוא התאמץ לעבוד את הבורא בכל כוחותיו, לכן דייקא אז זכה להפיר את בוראו.

ובזה מבואר, דכפרשת נביא השקר (דברים יג ד-ו) כתיב 'לא תשמע אל דברי הנביא... כי מנסה ה' אלוהיכם אתכם... אחרי ה' אלוהיכם תלכו ואותו תיראו... והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת'. ויש לדקדק מדוע הכנים באמצע דינו של נביא שקר את הפסוק 'אחרי ה' אלוהיכם תלכו', והיה לו לומר 'והנביא ההוא יומת' ורק לאחר מ"כ אחרי ה' אלוהיכם.

אמא, מבאר המהר"י, כי באה התורה לומר אל תתפתה לשמוע לקול דברי 'נביא השקר' - אף שהזמן עת קשה מאד, מכל מקום התגבר נא, ואזי תזכה לאחר ה' אלוהיכם תלכו וכו'.

אמרו חז"ל (ע"ז ט) 'תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח. ועל פי החשבון עולה שמנין ב' אלפים תורה החלו משהיה אברהם בן נ"ב, הקשה הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמר זי"ע הרי כבר מבן ג' שנים הפיר את בוראו (לשי' הגמ' בנדרים) ומדוע לא יחשיבו מאז והלאה את השנים של תורה. ותירץ, כי 'האלפיים של תורה' נחשב רק מאז שהיה בעולם 'מסירות נפש' לה' ולתורתו, וזה היה כשהיה בן נ"ב - כשעבר את הנסיון של 'אור פשדים' ולא קודם לכן (הובא בטללי אורות).

ישפוך שיחו - אין כוחנו אמא כפה

כפרשתנו (יד, יד), 'וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש

עד שאינם מתפללים על כף, עליהם יש לנו לבקש ותן שִׁכָּר טוב...

ואמר חכם אחד מצדיקי דורנו, הנה מובא ב'ליקוטי צבי' בענין ה'ערבות' שחובטים בהושענא רבא, שנייהם במקום ידוע ובמשך השנה (יחזיק אצלו מהם לשמירה), וגם אם אין לו מהם בכיסו אם נקלע לעת צרה, יזכור היכן הניח את הערבות, ויזכה להנצל. וביאר הצדיק את ענינה של סגולה זאת, כי הערבה רומזת על 'שפתיים' (פדייתא בזוה"ק ח"ג לב. בשפון פליא מילתא) - והוא פח התפילה בפה, ואכן, פח זה של תפילה על האדם לשמור לכל השנה, לא רק בר"ה או הוש"ר, אלא בכל עת צרה וצוקה, עליו להזכר מהערבה - מהשפתיים, שיש לו פח ב'שפתיים', כלומר להתפלל ולבקש, וע"י התפילה יוכל לפעול ישועה והצלה רבתית מפל צרה וצוקה מפל נגע ומחלה.

עוד ביארו דמיון התפילה ל'תולעת' כלשון המדרש (תנחומא בשלח ט) 'למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת הזה אינו מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רפה ומכה את הקשה, כך ישראל אין כוחם אלא בתפילה', כי כשם שהתולעת נוגסת בארז ועדיין לא ניפר שום פעולה בארז, מ"מ היא חוזרת ונוגסת פעמים רבות מבלי להתייאש ולחדול, עד שבסופו של דבר מפילה את הארז, כך על דרך זה, יתפלל האדם ויחזור ויתפלל אף אם עדיין לא נושע, ולא יתייאש אלא ידע נאמנה שכל תפילה ותפילה מקרבת את הישועה, וסופה לבוא.

בדרך זה ביארו את הפסוק (איכה ב, יט) 'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה''. ומהו הלשון 'כמים', כי הנה מדרך העולם, בשעה שממלא אדם כוס מים כדי להרוות את צמאונו, והנה נתקל בדרך ונשפכו לו כל המים, וכי מחמת זה ישאר האדם בצמאונו, לא ולא, אלא ימלא בשנית כוס מים כדי להרוות צמאונו, ואם לבסוף גם כוס השניה נשפכה מידו ימזוג מיד 'כוס שלישי' וכן הלאה, כך נמי הדרך בצלותא ובבעיותא, אף אם רואה האדם שתפילתו לא נתקבלה בפעם הראשונה לא יפסיק מלהתחנן לפני בוראו, אלא ישוב להתפלל עוד ועוד עד שלבסוף יענוהו מן שמיא.

כלפי שמיא - כיצד יתכן שבתו תמות והוא ינזק ע"י דבר שנוצטער בו עבור אחרים, ואכן בטענה זו פעל פעולת טוב, ורק לאחר שנים כשכבר לא היה מי שיתפלל על כך אכן לדאבון לב מת בצמא (מחמת נשערה מאד). והיינו שעל ידי התפילה פועלים טובה וברכה, ולאידך - גם הזכות העומדת לאדם (דבר שנוצטער אותו צדיק וכו') עדיין צריכים לבקש עליה בתפילתו... כי אפשר להשיג כלום בלא תפילה.

ענין זה מצינו גם במסכת נדרים (פא.) דאיתא שם, מפני מה אין מצוין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן וכו', רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה, ובדברי רש"י נראה שמדובר ב'תלמידי חכמים' העוסקים יומם ולילה בתורה, ולכן אינם מברכים שוב ברפת התורה ביום המחרת (נראה שהפונה מחמת שאינם מסיחים דעתם מעסק התורה, וממילא אינם מתחייבים לברך) הקשה הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, א"כ אין זה אלא 'שבח' להם, ומדוע מגיע להם 'עונש' נורא כזה שבניהם אינם ת"ח, והרי אין כל דופי בלימודם (כפי שפירשו שאר המפרשים בנדרים, עיי' ר"ן ועוד), ובאר הגר"י, שאכן אין כאן כל עונש, אלא 'מציאות', מאחר שאינם מתפללין ואינם מבקשים בכל יום ונהיה אנחנו וצאצאנו... ממילא אין ביניהם ת"ח (ולמעשה כהיום מברכין בכל יום מחדש, גם ת"ח...).

יסוד זה מצינו גם בדברי רבינו הרמב"ן (שמות ד י), שהנה משה אמר 'לא איש דברים אנוכי וכו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי', ולכאורה צריך ביאור, היפלא מה עשות נס כזה להסיר מאתו ערלת שפתיו, בזמן שעשה ניסים ונפלאות לרוב בכל פרשת יציאת מצרים. אלא, כי לא יעשה הקב"ה נס אם לא התפלל האדם על כך, גם את משה רבינו לא ריפא כי לא התפלל לרפואתו (וטעם הדבר שלא ביקש, כי אכן לא אבה להתמנות כמנהיגם של ישראל ללכת אל פרעה).

כיוצא בדבר אמר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) לבאר את התפילה ותן שִׁכָּר טוב לכל הבוטחים בשמה באמת, ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבועדאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים אין נותנים רק בהתעוררות מלמטה - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה'

נותר להם פי אם לבטוח בהשי"ת, להאמין בו בכל לב ובכל נפש, ולהתפלל בהכנעה גדולה, ועיניך הרואות את כל השפע הרב שבא להם על ידי הכנעתם ותפילתם.

והנה איתא בגמרא (ברכות נד:): שְׁעוּג מֶלֶךְ הַבֶּשֶׁן עָקַר הַר גְּבוּהָ שֶׁל שְׁלֹשׁ פָּרָסָאוֹת בְּכַדִּי לְזָרְקוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲףֹּה־הַשֵּׁיב לוֹ גָּמְלוֹ בְּרָאשׁוֹ וְכִאֲשֶׁר הָרִים אֶת הָהָר מֵעַל רֹאשׁוֹ כְּדִי לְזָרְקוֹ בְּחִזְקָה בָּאוּ נְמָלִים רַבִּים וְנִקְּבוּ בְּפִיהֶם חוֹר בְּרָאשׁ הָהָר, כַּמּוּבָא שָׁם בְּמַהֲרָשׁ"א שֶׁהַתּוֹלַעַת 'אֵין לָהּ גְבוּרָה אֲלָא בִּפְהָ' (וְשָׁקַע רֹאשׁוֹ שֶׁל עוֹג בְּתוֹךְ הָהָר וּמִיד צָמְחוּ שִׁינָיו מִחוּץ לָהָר לִב' הַצְּדִידִים עַד שֶׁשָּׁם הִיָּתָה קְבוּרָתוֹ, וְנִמְנַע מֵאֲתוֹ לְהִזְיֵק לְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל). מִכָּאֵן לְמַדִּים אָנוּ עַל הַכּוֹחַ הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ 'בִּפְהָ', כִּי לַפְּעָמִים נִרְאָה לְאָדָם שְׂאִין בְּכוּחוֹ לְסָבּוֹל כְּעוֹל עַל רֹאשׁוֹ כֹּל כֶּף הַרְבֵּה הָרִים שֶׁל צְרוֹת וְיִיסוּרִים, עַל כֵּגוֹן דָּא אֲמַרִּינוּ לִיָּה ב'מֵאֲמַר פִּי' - בְּתַפִּילָה אֲפָשָׁר לָךְ לְחוֹרֵר אֲףֹּה־הָרִים וּגְבָעוֹת שֶׁל גְּזִירוֹת רָעוֹת הַבָּאִים עָלֶיךָ וּלְסַלֵּקֵם מֵעַמָּךְ.

עיקר מעלתה של תפילה כשהיא באה ממעמקי הלב, ידועים דברי הגמרא (נדרים נ) מעשה ברבי עקיבא כשחזר לביתו בפעם ראשונה עם י"ב אֶלֶף תַּלְמִידִים וְשָׁמַע לְאַחֲרָיו הַדֹּלֶת שֶׁבָּנִי בֵּיתוֹ אוֹמְרִים - לוֹ הָיָה מְצִיִּית לִי הָיָה נִשְׁאָר שָׁם עוֹד י"ב שָׁנָה, מִיד סוֹבֵב ר"ע אֶת עֲצָמוֹ וְשָׁב לִישִׁיבָה וְחָזַר שׁוֹב בְּגִמְרָה י"ב שָׁנָה נוֹסְפִים עִם כ"ד אֶלֶף תַּלְמִידִים. וְהַתְמִיָּה עוֹלָה מֵאִלְיָה, אִם כָּבֹד עָמַד לְאַחֲרָיו הַבֵּית מְדוּעַ שָׁב עַל עֲקֻבוֹתָיו מִבְּלִי לַפְּטוֹר אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ בְּשִׂאֵילַת שְׁלוֹם לְרַגַע כְּמִימְרֵיהֶם... אֲלָא, כִּי יָדַע ר"ע שֶׁבָּנִי בֵּיתוֹ עוֹמְדִים וְשׁוֹפְכִים לִבָּם בְּדַמְעוֹת כַּמִּים שְׂחִיחוֹס וִירַחֵם הַבוֹרָא עַל בַּעֲלָה שֶׁיִּצָּא מִבֵּיתוֹ כָּעַם הָאָרֶץ שֶׁיִּזְכֶּה לַעֲלוֹת וּלְגָדוֹל לְאִילָנָא רַבְרָבָא, וְיָדַע ר"ע כִּי אִם תִּרְאֶהוּ הָאִשָּׁה עִם י"ב אֶלֶף תַּלְמִידִים תִּשְׁלֹו נַפְשָׁה וְתַפְסוֹק מְלַהֲתַפְלִל מְקִירוֹת הַלֵּב, כִּי מָה חֶסְרוֹן יֵשׁ בְּרֹאשׁ יִשְׁיִיבָה עַל י"ב אֶלֶף תַּלְמִידִים... עַל כֵּן, עֲזַב מִיד אֶת מְקוֹמוֹ וְשָׁב לִישִׁיבָתוֹ לְמַעַן זֹאת שֶׁתִּמְשִׁיךְ לְהַתְפַּלֵּל בְּכָל לַיְלָה, וְאָכֵן בְּזֶה פָּעֵלָה עַל עוֹד י"ב אֶלֶף תַּלְמִידִים.

באמת אמרו, אל ימתין האדם לעת צרה - אלא מתחילה בטרם כל, ירגיל עצמו להיות תולה עיניו למעלה אל השי"ת, וכדכתיב (ישעי' מ, כו) שאו מרום עיניכם, ובזה יחסוך מעצמו כל צרה ועקתא. וכך ביאר הרה"ק ה'חתם

מסופר על סוחר אחד שלא נמנה על עדת החסידים, שפעם בהיותו על אם הדרך לרגל עסקיו נתאכסן בבית מלון, ובאישון ליל ביקש ממנו בעל המלון שיזאיל לעבור לחדר אחר, כי חדר זה יועד מעתה עבור הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע המגיע זה עתה לכאן, אותו סוחר, אף שלא היה מבין החסידים התעניין ביותר לראות את דרכי הרבי, ועקב אחר כל תהלוכותיו בקודש, והנה הוא רואה את בעל המלון ובני ביתו מתווכחים ביניהם, ושומע אותם דנים אודות בקשת הרבי שיביאו לו סך מאתיים דינרי זהב (שזה היה כל הכסף שברשותם), עד שנמנו וגמרו להעניק לו את המעות כולם. תיכף חרה אפו של אותו סוחר על הרבי הדורש ומבקש מחסידיו סכומים אדירים ובפרט שזה כל ממונם. לאחר מכן ראה אף שהרבי יוצא עם משמשו אל חצר גינת הבית, ומראה באצבעו בחצר, ואומר, מקום זה ראוי להקים עליו רפת לסוסים, ומקום פלוני נאה הוא לבנות בו בית מדרש, וכך המשיך ומנה עסקים שונים שאפשר לבנות בחצרו של בעל האכסניא, כשמוע הסוחר דיבורים אלו שהיו משונים בעיניו גברה פליאתו ביותר על הנהגת הרבי. לאחר מלאת כמה שנים, הזדמן שוב אותו סוחר לאכסניא זו, וראה שבאותה פינה בה הצביע הרבי על יעודו לסוסים, אכן קמה וגם ניצבה אווירה גדולה ובה סוסים אבירים למכביר, ובצד השני של החצר יש בית מדרש גדול הרבי, ומכל דברי הרבי לא נפל דבר. מיד פראותו כל זאת, לא יכל לעצור בנפשו ושם תיכף את פעמיו אל עבר בית הרבי שבטאלנא ואמר לו, הנה אותך ראיתי צדיק בדור הזה, שהרי ראיתי שלא נפל דבר מפיכם ארצה, אוכלם ברוחני להבין מדוע לקח הרבי מעמם את כל ממונם עד הפרוטה האחרונה, הסביר לו הרה"ק מטאלנא, הנה לבעל המלון הלז וזוגתו הייתה קצובה מן שמאי עשירות מופלגת, אף היה חסר להם בעבור זה תפילה בהכנעה, מכיוון שהיו בוטחים בכל מאדם בסכום גדול זה של המאיתיים זהובים, עד שהיה זה להם כמין עבודה זרה, וכל אימת שהגיעו לשעת הדחק ניחמו את עצמם בזה שרכוש גדול מונח להם בבית גגנם, ולא היו מתפללים מתוך שברון לב והכנעה לבורא העולם, לכך לא יכול היה השפיע הרב לבוא אליהם, כי אף השפיע שקצוב לו לאדם אינו יורד להאי עלמא כי אם על ידי התפילה, אף עתה לאחר שלקחתי מעימם את כל ההון ועושר, לא

וכבר נודע מה שפירשו צדיקי הדורות בקללת הנחש 'ועפר תאכל כל ימי חייו' (ג, יד), שלכאורה קשה שאין בזה כל קללה רק 'ברכה' שתמיד מזונותיו מצויין לו ולעולם לא ידאג מה יאכל, אלא אין לו קללה גדולה מזו שאינו תלוי ועומד בחסדי מי שאמר והיה העולם, ואינו נצרך לבקש מהבורא ית"ש תדיר, וכביכול אמר הקב"ה לנחש איני רוצה שום קשר עמך...

מעשה, אל יתעצב האיש אשר אינו 'מסודר'... ואינו הולך על 'קרקע מוצקה' אלא מרגיש תדיר שהוא תלוי על בלימה... ואל יפול רוחו בקרבו על שאינו רואה שהקב"ה בעזרו, כי אדרבה סימן מובהק הוא שהקב"ה חפץ בקרבנות ובתפילותיו ורוצה את הקשר והשליכות עמו, על כן אינו ממלא כל מחסורו בפעם אחת, בכדי שתמיד ישא עינו למרום.

בירך הכר – בהתגברותו על הנסיון יטה לטובה את בני ישראל ואת העולם כולו

בפרשתנו (יב, א-ב) 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביה... ואעשה לגוי גדול וגו'. מקשה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה במדרש ויתאו) 'וכי צריך הקב"ה לחנפו בזה ההבטחה, הרי וודאי שבלא זה ג"כ יעשה רצון המקום ב"ה. אלא ביאורו, שכאן הודיע לו הבורא – 'ואעשה לגוי גדול' והכל תלוי בו, ושידע שבהתחזקותו בעבודת ה' יטה את כל בני אחריו לטובה. וכמו כן צריך כל אחד לידע שהכל תלוי בו.

והיינו שבפעמוד האדם בפני נסיון קשה – יתבונן היטב כי כל מהותו והווייתו, ומהות והוויית כל העולם תלויים בעמידתו בנסיון זה, הן לטב, הן למוטב... ובזה תקל עליו המלאכה.

זאת חובת האדם, לעמוד ולהתייגע בכל כוחו ללא לאות בעבודת בוראו להתגבר על יצרו, וכה אמר הרה"ק השרף מקאצק זי"ע (שש"ק ענינים שונים, עבודת ה' מג) שבשעה שיוֹרֶדֶת הנשמה להאי עלמא מורידיה הקב"ה בסולם גבוה מרום שמים עד תחתיות ארץ, בהגיעה לארץ נוטל הקב"ה את הסולם ואומר לאדם, מכאן ואילך העפל אתה בדרך העולה בית קל על ידי ההתחזקות בעבודת ה' – יש שאינו

סופר' זי"ע (תו"מ עקב ד"ה שמע ישראל) את נוסח הברכה, 'בורא נפשות רבות וחסרונן' – שאנו מודים ומשבחים את הבורא על שברא אותנו, ומני אז ממציא לנו בכל עת כל אשר חסר לנו כדוגמת מים לצמא וכיו"ב. ולכאורה צריך ביאור, מה הודאה היא זו, וכי לא היה עדיף באם לא היה לאדם 'צימאון', וכלל לא היה נצרך וחסר לשתיית המים. ומבאר ה'חתם סופר', וז"ל. אבל האמת, זו היא עיקר טובת בריאת האדם, שלכך נברא בחסרון – כדי שייכיר את בוראו (עי' שייחל אליו מתוך הכרה כי רק בידו למלאות מחסורו) ויעבוד את ה' ויזכה לשני עולמות, נמצא 'חסרונו' יותר טובה לו מכל טוב.

ויזכה אנו מברכין 'ברוך הבורא נפשות רבות וחסרונם' (ושבח זה הוא) יותר על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כי עי"ז ברוך חי 'עולמים', זוכה לשני עולמים – בעולם הזה ימלא ה' כל מחסורו, ואף יירש טובה וברכה לעולם הבא כשכר על בטחונו וייחולו אל ה', ועל זה וודאי קא מברכין.

וידע כי הקב"ה אוהב תפילתן של ישראל, וכך איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (בפרשתנו, ד"ה כגון) על הפתוב בפרשתנו (יג, י) 'וישא לוט את עיניו וירא את כל פני הירדן כי כולה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה כגון ה' כארץ מצרים', והיינו שסדום ועמורה היו כגון ה' ולא היו זקוקים לגשם 'כי כולה משקה', וכן ארץ מצרים לא נצרכה למטר כי היה בה נהר הנילוס המשקה את כל השדות, ולכאורה קשה מדוע זכו רשעים אלו לחיות בגן ה', כשהם 'מסודרים' בהשפעות טובות בלא להיות תלויים בטל ומטר, ומבאר ה'חתם סופר' כי אין זה כולל 'מתנה', אלא אדרבה 'לא זכו שיצטרכו לתפלה כי לא רצה ה' רמוס חצרו', וכביכול, הרחיק אותם מעליו – קחו לכם כל צרכיכם ולא תהיו קשורים ותולים עיניכם בי.

ומוסיף החת"ס לבאר לפי"ז הא דכתיב להלן (פסוק יח) לגבי אברהם 'וישב באלוני ממרא אשר בחברון', כי העיר חברון הייתה המקום הגרוע ביותר בארץ ישראל, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה לד:) 'ואין לו טרשים בכל ארץ ישראל יתר מחברון', על כן איונה אברהם מקום זה לשבת שם 'כדי שיצטרך לרחמי שמים כל שעה ושעה'.

נעשית דיקא על ידי אותיות שאין כולם שוות ומיושרות, ולרמז כי הטשטוש וה'שלא כסדרן' הם המרוממים את האדם וגורמים להתעלותו ושלימותו.

קדשנו - קדושת האדם ע"י עסק התורה

הזמן גרמא בשוב הצורבים לחבוש ספסלי היכלי תורה - כוללים וישיבות, לעסוק בתורה לחזק ידם בידיעתם חשיבות עוסקי התורה. הנה איתא בגמרא (סוטה ד:) על הפסוק המדבר בענין עסק התורה הקדושה (משלי ג טו) 'יקרה היא מפנינים' - מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים... והיינו, שבשעה שהאדם מתיישב ולומד בשכלו את דברי התורה הקדושה הרי הוא מתקדש יותר מכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים כת, ועל ידי התורה הקדושה הרי הוא נהפך להיות 'קודש קדשים' אף בעודנו בתוך הגוף העכור.

רבי נטע פריינד זצ"ל אמר בשם הגה"ק רבי משולם איגרא מסטימיניץ זיע"א באחד השיחים נענה ואמר הלא נודע שבכל עניני תורה ועבודה קיים מושג של עולם שהוא המקום, ושנה שהוא הזמן, ונפש, המקום הקדוש ביותר בכל העולם הוא קודש הקדשים, הזמן הקדוש ביותר הוא יום הכיפורים, והנפש הקדושה ביותר הוא הכהן גדול, וכתב 'יקרה היא מפנינים' יותר מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים, וא"כ הלומד תורה חשוב מכל המדרגות הגדולות.

ידוע שהרה"ק מראפשיץ היה אומר לאחר חג הסוכות יוצאים אנו מימים גדולים וקדושים ומעלה נכנסים אנו ללילות גדולים וקדושים.

וכן כינו אותם צדיקי הדורות 'הלילות הקדושים' (דרכי חיים ושלום מונקאטש, תתי) וכל זה מחמת כי בהם יוכל כל איש להרבות בנפשו קנין תורה (עכ"ל), הרה"ק מקאריץ זי"ע היה קורא אותם 'לילות הזקב' (אמ"פ השלם, שער עבודת ה' ג), על הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע מסופר שהיה קורא להם 'החברים הטובים' (הובא בנתיבות שלום). הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר בשם הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידטשוב זי"ע שבלילות החורף יש בהם קדושת חול המועד. כי הצדיקים ידעו מה יכול האדם לפעול בלילות קודש אלו, וכפי שאמר הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידטשוב

מנסה לקפוץ, ויש הקופצים ונופלים, ואז מתיאשים, ויש מי שקופץ למעלה שוב ושוב עד שירחם עליהם הבורא ומעלה אותם...

מעשה באחד שנכנס ובא אצל רבו ותינה בפניו את רוב מכאוביו ויסוריו הרבים אשר עוברים עליו בגוף ובנפש, הראה לו הרבי דמות דיוקן של צדיק קדוש מדורות הקודמים, ושאלו מה הינך רואה, ענה לו, הנה רואה אני דמות צדיק פלוני, הוסיף הרבי לאמר לו, אבקשך שתתבונן יותר לעומק, הביט שוב ואמר לו, רואה אני רבבות אלפי נקודות שחורות (פי מדרג הצירים לצייר הרבה נקודות שחורות, ובצירוף הנקודות נעשית תמונת הוד), הסביר לו רבו במתק שפתיים, כל זה משל הוא לימי חיי האדם בהאי עלמא - כל ימי חייו של האדם נבנים מהרבה נקודות שחורות והיינו ייסורים ומכאובים, יש העושה מהם חיים שחורים ומרים, אף המשכיל יקח את הנקודות השחורות ומאיר אותם באור האמונה ועבודת ה' ובונה מהם תמונת הוד והדר.

כי מתוך הנסיונות מתעלה האדם עד מאד, וכך באר הרה"ק ה'אור לשמים' זי"ע (פר' לך ד"ה ויאמר ה' השני) את דברי הגמרא (מנחות כט:) 'עתיד רבי עקיבא לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות'. והיינו שעל כל קוץ וקוץ שהקאיב לו זכה לדרוש תילי תילים של הלכות, כי הקוצים המכאיבים - הנסיונות מהם מתעלה האדם.

רמז לדבר אפשר לראות בהאי עובדא, החת"ם סופר זי"ע נשאל פעם אודות 'ספר תורה' שנפל ספק האם בר' ישראל כתבו או ערל, נענה החת"ם שייבחנו את התיבות האחרונות שבסוף ספר התורה, אם הם מטושטשות וכתובים שלא מיושר כל כך אזי סימן הוא שהספר נכתב על ידי יהודי כשר, כי מנהג ישראל לערוך 'סיום כתיבת ספר תורה' ברוב עם, לכבד צדיקים וגאונים בכתיבת אותיות, ומשום כך אין כל האותיות שבסוף הספר שוות במראיהם, אף אם יראו שהאותיות כתובות מיושר בשווה ממש סימן הוא שנקרי כתבו.

ואפשר להוסיף ולומר שבשמחת תורה רוקדים אנו עם 'ספר תורה', היות ששלימות וכשרות הספר

ז"ע, שאפשר לפעול לטוב בימי החורף לפנות הבוקר כמו ביום הקדוש בעת נעילה (איצר ישראל).

הרה"ק הרמ"מ מלעלוב ז"ע היה אומר משמיה דהרה"ק ה'בית אהרן' ז"ע שפכלות הימים הנוראים נפשו דואבת עליו, כי מהיכן יוכל עוד להתחמם מאור הימים הקדושים. אך משמגיעים לילות החורף הארוכים בזה נחה נפשו בעבד ישאף צל. וסיים הרה"ק מלעלוב, כי לכאורה מה יתן לו ומה יוסיף לו להרה"ק מקארלין אריכות הלילות, הא בלאו הכי היה הוגה בתורת ה' יומם ולילה בקיץ ובחורף. אלא כי באלו הלילות פשהצינה רבה ומחויץ תשכל כפור כאפר קשה לאדם לצאת ממיטתו, ועל פן היו אלו הימים יקרים מאד אצל אלו הצדיקים הקדושים, כי עבודה הבאה ביגיעה חשובה היא לאין ערוף.

ויזכור את דברי הרה"ק רבי פישל מסטריקוב ז"ע שאמר, שלפעמים ידאג השטן להוריד שלגים על מדינה שלימה כדי שיהודי אחד יתעצל ע"ז להתגבר כארי לעבודת הנורא יתב"ש בקומו משנתו, וממה שהוא הופך עולמות לכך פשוטו כמשמעו. יש לנו להבין כמה חשובה התגברותו בעיני הקב"ה, ואם לא יפן ולא יקשיב לדברי היצה"ר יהיה שכרו הרבה למאד.

נוראות כתב הגה"ק ה'חזון איש' ז"ע (קובץ אגרות ח"א יג) 'האיש שאזכה לידיעת התורה, רצה לומר, שהשכל הניתן בנפש בגרעין בגומת השדה התאחד עם החכמה והיו לבשר אחד, הוא הולך בין אנשים ונדהם לאדם הרואה לעיניים כבן אדם, אבל, באמת הוא מלאך' הגר עם פן תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה'.

כמה מבהילים הדברים, האדם, אף שהוא גוף גשמי, בשור ודם. מפל מקום באם יהגה רבות בתורה הקדושה עד שכל כולו יהיה רק תורה הקדושה ולימודה, הרי הוא מלאך אלוקים פשוטו כמשמעו, כי אין שיעור ותכלית למעלות הרמות, בהן יוכל לזכות העוסק בתורה לשמה.

בירושלים של מעלה היה דר יהודי קדוש ועובד ה' בסילוידין, ושמו הגה"צ רבי נחום שאדיק'ער זצוק"ל, ר"נ היה יושב ימים רבים בתענית. סיפר אחד מבניו, שביום מן הימים, קראו אביו כמה דקות לפני שקיעת החמה וביקשו להביא אליו במהרה כוס מים

להשיב את נפשו. משהובאו המים על שולחנו שאלו בנו בחשש, וכי אינה חש בטוב, והרי בעוד זמן מועט ירד הליל ותוכל לשתות בשופי, ויענהו רבי נחום, ב"ה חש אני בטוב ואין מיחושים פוקדים את גופי. אלא שעוסק אני בעת בתוספות מוקשה, ומחמת התענית איני מסוגל לרדת לעומקן של דברים. על פן ביקשתי ממך שתביא לי מהרה כוס מים בכדי שאוכל לשתות ובזה הנני מקווה להבין את דברי התוספות על בורין, כי עסק התורה חשוב יותר מלהתענות כמה וכמה צומות...

ואמר קדמונים שהיושב ועוסק בשעשועי אוריינתא, הרי הוא אחוז ודבוק בקודשא בריך הוא (זוה"ק ח"ג ט), כי התורה הקדושה היא עצם הקב"ה (שם ח"א כד, א; ח"ב ס, א). מעתה - לך עמי בוא בחדריך אלו חדרי תורה, בכל כוחם ומרצם... כי בעסק התורה יקנה קדושה רבה מן השמים, והרי הוא מתקשר ומתדבק בקוב"ה נותן התורה (עיי' 'תניא' פ"ד ופ"ה).

ואכן איתא בחז"ל (שבת קה) על תיבת אונ'י שבה פתח הקב"ה את מעמד קבלת התורה שהוא נטריקון אנא נפשי כתיבת הבית, כלומר שיחד עם התורה נתן לנו כביכול את עצמו, אם פן יש לנו להתבונן בגודל הקדושה אשר בתוככי תורתנו הקדושה.

איתא בגמרא (ע"ז ב) לעתיד לבא מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר, למי שעסק בה יבא ויטול שכרו, ומבאר המהר"ל (חידושי אגדות ע"ז) שלכן מניחו בחיקו להראות כי ע"י התורה שהיא בחיקו של השי"ת וקרובה אצלו, העוסק בה ג"כ קרוב אל השי"ת, ומי שהוא קרוב אל השי"ת ראוי שיקבל שכרו מן השי"ת.

ידועה השאלה שנשלחה לפני הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע, ע"י תלמידי ישיבת נובהרדוק - שכמה מהתלמידים נתפסו והוגלו לסיביר הרחוקה, ומלבד הגלות בגוף היה בזה גלות נוראה לנשמה, מה גם שלא ניתן להכניס אליהם שום אחד מספרי קודש רק דברי מאכל, ובאה השאלה האם מותר לעטוף את האוכל הנשלח אליהם עם דפי גמרא וכך יהא להם במה ללמוד, ענה הח"ח, בנודאי מותר הדבר, כי אין הפונוה לזלזל בדפי הגמרא, אדרבה, כל זה לא נעשה אלא מתוך חשיבותם ולגודל נחיצותם עבור

וכך גם במלחמת היצר צריך 'תורה, ועוד פעם תורה, ועוד פעם תורה...'

ואמרו קדמונים שהיושב ועוסק בשעשועי אוריתא, הרי הוא אוחז ודבוק בקודשא פרייז הוא (זוה"ק ח"ג ט), כי התורה הקדושה היא עצם הקב"ה (שם ח"א כד, א; ח"ב ס, א). מעתה - לך עמי בוא בחדריך אלו חדרי תורה, בכל כוחם ומרצם... כי בעסק התורה יקנה קדושה רבה מן השמים, והרי הוא מתקשר ומתדבק בקוב"ה נותן התורה (עיי' 'תניא' פ"ד ופ"ה).

ואכן איתא בחז"ל (שבת קה) על תיבת 'אנכי' שבה פתח הקב"ה את מעמד 'קבלת התורה' שהוא נטריקון אנא נפשי כתיבת יחבית, כלומר שיחד עם התורה נתן לנו כביכול את עצמו, אם כן יש לנו להתבונן בגודל הקדושה אשר בתוככי תורתנו הקדושה.

איתא בגמרא (ע"ב) לעתיד לבא מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר, למי שעסק בה יבא ויטול שכרו, ומבאר המהר"ל (חידושי אגדות ע"ז) שלכן מניחו בחיקו להראות כי ע"י התורה שהיא בחיקו של השי"ת וקרובה אצלו, העוסק בה ג"כ קרוב אל השי"ת, ומי שהוא קרוב אל השי"ת ראוי שיקבל שכרו מן השי"ת.

עוד נתבאר בדברי הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (הפתיח לחיים, תהלים קיט אות מ, ומקור הדברים בראשונים) שהעוסק בתורה הריהו כמי שהקב"ה מדבר אליו בייחוד, וכל תיבה ותיבה שהוא הוזה, הרי הדבר דומה כאילו הוא שומע אותה מפי הגבורה.

ושם מבאר את הפסוק (משלי כח, ט) 'מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה גַם תְּפִילָתוֹ תוֹעֵבָה', כי בעסק התורה הקב"ה מדבר אליו ומלמדו. ואילו בתפילה מדבר האדם אל הקב"ה, וזה דבר הפתוב מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ תּוֹרָה אם אינו עוסק בתורה הרי זה כמי שאומר להקב"ה, אינני חפץ לשמוע את קולך מדבר אלי, על כן אומר לו הקב"ה גם תפילתו תועבה אף אני לא אקשיב לדברך ל"ע.

וב"ש, שיזהר שלא להפסיק ממשנתו בעסקיו וכיו"ב, שהדבר דומה כמי שאומר להקב"ה, אכן התורה חביבה עלי ומה נעים לשמוע אותך מדבר אלי כביכול,

הפלאים... שוב נשאל הח"ח, האם עדיף לעטוף האוכל בדפי גמרא קרועה העומדת ככר ממיילא ל'גניזה' או לאו דווקא, ענה הח"ח, דווקא לא... יעטפו את האוכל דייקא בדפי גמרא חדשים, כי הישנים קדושה נפלאה וגדולה יש בהם, כי בכל פעם שהאדם לומד בגמרא מיתוספת הקדושה בספר... לכן עדיף, לקחת ספר חדש שעדיין לא רבתה כל כך קדושתו. לדין יאמר, אם הספר ה'דומם' - תתגדל קדושתו ע"י העסק בו, ק"ו כמה מן הקדושה ניתוסף להאדם עצמו העוסק בתורה וביראה.

מעשה נפלא הובא ב'חידושי רבי שלמה היימן' (אמרות קצרות אות צה), וז"ל, כתוב על רבינו סעדיה גאון, כי בעת שנתקבל ממצרים לשבת על כסא ראש ישיבה בסורא, בנו אז ישיבה בסורא, וכתב רבי סעדיה גאון לכל המקומות שיבואו לעזרת בנין הישיבה, היה גביר אחד במצרים אשר גמר בלבו לעשות ארון קודש בישיבה על חשבוננו, והתנדב ע"ז סכום גדול, כשבא לסורא שמע פי כבר הקדימו אחד ונדב ארון קודש ונצטער מאד ע"ז שלא יהי לו חלק בהדבר המקודש ביותר בישיבה, וכשבא והשיח צערו לפני רבינו סעדיה גאון, א"ל, דע בני כי אצלנו יש תורה שבכתב ותורה שבע"פ, התורה שבכתב מקומה בארון הקודש, אבל התורה שבע"פ היא נמסרה בע"פ מדור לדור, ובמקום שכן ישיבה עומד ולומד שם הוא ארון הקודש, הספסל ארון קודש, השטנדר ארון קודש - כל הישיבה כולה ארון קודש.

כאשר חלה הרה"ק רש"ב מליובאוויטש זי"ע שלח בנו הרה"ק רבי יוסף יצחק זי"ע להזכירו לפני שלושה מגדולי הדור, הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל בעל ה'אור שמח', הגאון בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל, והגאון רבי יוסף ראזין מרוגטשוב זצ"ל, והיה הדבר לפלא בעיני החסידים מדוע בחר דווקא בהם, משהבחין הריי"ץ בפליאתם ותמיהתם אמר להם 'מה אעשה, הקב"ה אוהב פה הלומד הרבה תורה...'

ואין לנו שיעור רק התורה הזאת, שהיא התבלין וכלי הזיין נגד כוחו של היצר הרע, וכבר אמרו על מאמרו המפורסם של נאפוליון מלך צרפת, שפדי לצאת למלחמה צריכים דבר אחד כסף, ועוד פעם כסף, ועוד פעם כסף,

התמיד בתורה ואפילו הכי נשאר עוסק בה שלא לשמה – גדול עונו מנשוא. והנה בתקונים (בהקדמה דף ב ע"א) קרא לתורה שלא לשמה "שפחה". ונודע גם כן, דהלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, כמו שמנה אותם רבי מאיר בבבליא דאבות (ו, א). ועוד אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות ה, כא): בן עשר שנים למשנה. והתורה נקראת "שורה", שנאמר (משלי ח, טז): "בִּי שָׁרִים יִשְׂרוּ". זהו פונת הפסוקים: "וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם" – התורה שנקראת שרי, שהיא "אשת אברם", שהוא הצדיק הלומדה – "לא ילדה לו" אותם הדברים שאמר רבי מאיר, הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ומי גרם זה? משום ד"לה שפחה מצרית", "ושמה" – הגר, "שפחה" – היא הלומד תורה שלא לשמה, כמו שכתבנו. "מצרית" – לרמוז דהשפחה הזאת באה מצד יצר הרע. "ושמה הגר" – קרי בה הא אגר [שקר]. ועכשו מפרש כיצד היא שלא לשמה, וקאמר דבשביל שכר עולם הזה הוא לומד, או כדי שיהיה עשיר או כדי לקרא רבי ויכבדוהו. זהו הא אגר. ועם פליגה התירה לנו התורה בתחלת הלמוד ללמוד שלא לשמה, דמתוך שלא לשמה בא לשמה.

וזהו שאמר: "ותאמר שרי אל אברם", התורה בתחלת הלמוד היא אמרה לאברם הצדיק הלומדה: "הנה נא עצרני ה' מלדת", דהינו, קדם שתלמד אין אתה זוכה לדברים שמנה רבי מאיר, ואפילו לאחר שתלמד שלא לשמה אין אתה זוכה לדברים שמנה רבי מאיר, כי אם מתוך שלא לשמה אתה בא לשמה. וזהו "בא נא אל שפחתי" – עכשו, בתחלת הלימוד, למד אפילו שלא לשמה – "אולי אבנה ממנה" ותחזיר ותלמד לשמה.

"וישמע אברם לקול שרי" – שמע לקול התורה שנקראת שרי, וקבל. ומה שנאמר: "ושרי אשת אברם" וגו', פונתו לומר, אפילו אם אתה רואה צדיק עכשו זוכה בתורה ונקראת אשתו וזכה למעלותיה משום דלומדה לשמה, ואתה – לבד נוקפך שאינך יכול ללמוד לשמה, אל תתמה על זה, רק התחל ללמד שלא לשמה ומתוך כך אתה בא לשמה. דגם זה הצדיק שאתה רואה עכשו לומדה לשמה וזכה במעלותיה, גם הוא התחיל בתחלת למודו ללמוד שלא לשמה עד שזכה לשמה. נמצא מה שנאמר: "ושרי אשת אברם", הפונה היא, שאתה רואה עכשו שהיא אשת

אך פעת יש לי עניינים חשובים יותר מדבריה אלו (מלבד כל זאת, הדבר מורה על חסרון גמור באמונה הטהורה, כי הפונה לעסוק לפרנסתו תוך כדי לימודו, מראה כאילו פרנסתו באה לו במעשי ידיו להתפאר, כי אם לא היה חושב כן, לא היה מפסיק מלימודו בכדי לפרנס את עצמו ואת נפשות ביתו, וזה אינו אלא אפיקורסות גמורה, שהרי הפרנסה מאת ה' היא באה).

המפסיק ממשנתו דומה לשליח הציבור המוליך את ספר התורה אל ה'בימה' לקריאת התורה והרי הוא מהלך לאיטו כשהקהל מנשקים את ספר התורה. ולפתע... הבחין הש"צ בשטר של מאה דאלער טבין ותקילין המונחים על רצפת בית המדרש, ויעזוב את ספר התורה – שמטו מידיו ונפל לארץ, והוא... גחן על הארץ להגביה את הדולרים... והרי אך ל'שוטה' ורשע ייחשב זה הש"ץ העוזב ומניח את ס'ת ולא עוד אלא שהפילו לארץ, והכל בשביל שטר המונח על הרצפה... כמה תבהל נפש המתבונן...

והנמשך פשוט, המפסיק ממשנתו, או ניגש אל חברו היושב ושונה ביגיעה שהוא גברא רבה' החשוב אף יותר מספר התורה (פמבאר במכות כב): ומפסיקו מלימודו בהבלי הבלי לא עדיף במאומה מאותו חסר דעה השומט את ספר התורה מידיו ל"ע.

וניסיים בדברי מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א בספרו פתוחי חותם מה שדרש בענין לימוד התורה שיהיה לימוד תורה לשמה, על הנאמר בפרשתינו (טז, א – ו) "ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושרי הגר: ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי: ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ פנעו ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה: ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה: ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט ה' ביני וביניך: ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה" וז"ל: אפשר לרמוז באלה הפסוקים בהקדים מה שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (פסחים דף נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והנה זה דוקא בתחלת למודו, אבל אם

ממנה ותחזיר ותלמוד לשמה, ועכשו עשית הטפל עיקר. וכשלומד ורואה שהלומד שלא לשמה בתמידות אין לו חלק, אז חוזר ושומע לדברי תורה ולומד לשמה ומחזיק כח הגבירה, שהיא לשמה, ונדבק בה, ודחה השפחה. וזהו "ויאמר אברהם אל שרי הנני שומע לעצתך, וישפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך, ותענה שרי ותברח מפניה", דעל ידי למוד התורה לשמה בא ענוי לשפחה ובזכות. ה' ברחמיו יזכני להיות כל-למודיניו לשם שמים אמן כן יהי רצון עכ"ל.

ויבוא מהרה"ק רבי פנחס מקארין זי"ע (אמ"פ לך כ) עד פרשת לך לך שקורין ענין אברהם אבינו ע"ה העולם נבון, ומפרשה זו מתעורר חסד אברהם (שהוא ממידת החסד) ונעשים ישועות בעולם.

ויהי רצון שנזכה להתחזק באמונה בהש"ת בתפילה בהתגברות על הנסיונות ובלימוד תורה לשמה ובכל מידה טובה אנו וזרענו בתוך כלל ישראל, ונזכה לגאולה השלימה במהרה בימנו אמן.

אברהם ולומדה לשמה, אבל מקדם, המעשה שהיה כן היה – שהתחיל גם הוא ללמוד שלא לשמה.

ונחזיר לענייננו. כשאמרה התורה לאדם ללמוד בתחלה שלא לשמה, שמע לה, וזהו "ותקח שרי אשת אברהם את הגר" – היא שנתנה עצמה לו ללמוד שלא לשמה "מקץ עשר שנים לשבת אברהם", כמו שאמרו (אבות ה, כא): בן עשר שנים למשנה. "בארץ כנען" – הוא העולם הזה שיצר הרע שולט בו, שנקרא כנען. "ויבוא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה" – לרמוז, דאם התמיד בלמוד שלא לשמה, נתן כח בסטרא אחרא ומתעברת ומתגברת, ומתוך כך "ותקל גברתה בעיניה".

היצר הרע נותן עצמה לאדם ללמוד שלא לשמה, כדי שיזכה לעשר וכבוד, וזהו בזוי הגבירה שהוא לשמה, שמפתה אותו ומטעהו לומר: הלומד לשמה, אין לו עשר וכבוד. והנה, המתמיד שלא לשמה, עונן, גדול מנשוא, והתורה מתרעמת ומיללת עליו כל-יום. וזהו "ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך" – שהתמדת בלמוד שלא לשמה, שהיא שפחת, דכלום למה התרתי לך שפחה, כדי שאבנה

סימן רצט - אכילה ומלאכה קודם ההבדלה ב

שלא לעשות מלאכה קודם שיאמר המבדיל בין קודש לחול

א. אסור לעשות שום מלאכה קודם הבדלה. ואם הבדיל בתפלה אפשר להקל. ואם עדיין לא הבדיל בתפלה, ורוצה לעשות מלאכה קודם שיבדיל על הכוס, יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול בלא הזכרת שם ומלכות, ויעשה מלאכה. וכן מותר לעשות סיגריה לפני ההבדלה על הכוס אחר שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול". וכן נשים שאינן רגילות להתפלל ערבית, צריך שיאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לחול" קודם שיעשו איזו מלאכה. ולכתחלה נכון להחמיר בזה גם באיסורי שבוע (ילקוט יוסף שבת א ד עמוד תתצג).

ובהערה (שם) כתב ש"ע סי' רצט סעיף י'. ודי במה שמבדיל בתפלה, ואין צריך להמתין מלעשות מלאכה עד שיבדיל על הכוס. וראה בתוש"ר (ח"ב דף 10), ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב סי' יב), ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' רכב. ובח"ב סי' קטו אות קז), ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' לח). ולגבי נשים ראה מ"ש בשו"ת יד הלוי (סי' נא). ע"ש.

והנה הרב המגיד (פכ"ט ה"ה) כתב וז"ל: וכתבו הגאונים שכל שהבדיל בתפלה יכול לעשות מלאכה ואינו צריך לברכה אחרת, ולזה הספימו מן האחר' וכן עיקר. ע"כ. וכדבריו איתא בסדר רע"ג (ח"ב עמ' קכב), שכל שהבדיל בתפלה אינו צריך לברך קודם מלאכה אע"פ שלא הבדיל על הכוס. ע"ש. וכן הביאו רבי יצחק בן גיאת (סוף עמ' יז). והאחרות חיים (דף סט). וכ"כ בשו"ת הגאונים החדשות (אופק תשנ"ה, סי' יב). וכ"כ באבודרהם (דף נב). בשם הרב הנגיד. ובסידור רש"י (סי' תקלא). וכן במחזור ויטרי (סי' קנה). ע"ש. ובשבלי הלקט (סי' קכט) בשם בה"ג (מכון ירושלים עמ' צו).

ומה' הבית יוסף (סי' רצט) כתב וז"ל: ולענין הלכה הנה הרמב"ם והרא"ש מסכימים שאע"פ שהבדיל בתפלה

אסור לעשות מלאכה, והיה ראוי לפסוק כדבריהם, מ"מ סוגיין דעלמא שלא כדבריהם, וכיון שהבדילו בתפלה עושים מלאכה, וכדברי הגאונים והאחרונים. וכיון דמידי דרבנן הוא שפיר דמי למינקט פוותיהו לקולא. [וכ"כ הריטב"א והמאירי (שבת קנ):] וכ"כ עוד הריטב"א בהל' ברכות (פ"ח אות טו). והמאירי (פסחים קג):. והמנהיג (הל' שבת סי' סט), ובספר המחכים (עמוד כח), ובספר השלחן (עמ' שסא). ע"ש].

ואם לא הבדיל בתפלה, יש לסמוך על רש"י שאומר ברוך המבדיל בין קודש לחול בלא הזכרת השם, ואף שבה"ג ורי"ף ורא"ש חולקים ומצריכים הזכרת שם ומלכות, מ"מ יש להקל כדעת רש"י, כיון דמידי דרבנן הוא, וגם ספק הזכרת שם שמים לבטלה הוא. עכ"ל מרן. [וכ"כ בספר המאורות (שבת עמ' רא), "שנהגו העולם כרש"י שאומר בן בלא הזכרת השם, שהוא להיפך בעלמא". וע' ברשב"א (שבת קנ):].

וכן פסק מרן בש"ע (סי' רצט ס"י) וז"ל: אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מותר, אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס, ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר המבדיל בין קודש לחול בלא הזכרת השם, ועושה מלאכה. וכתב על זה הרמ"א בהגה, וז"ל: וכן הנשים שאינן מבדילות בתפלה יש ללמדן שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה. ע"כ.

[ואע"פ שבזהר הקדוש (ח"א בסוף ההקדמה דף יד): איתא כדברי הרמב"ם והרא"ש, וז"ל: דלא יאות לאדלקא נורא כד נפיק שבתא עד דמבדילי ישראל בצלותא ומבדילי על פסא, בגין דעד ההוא זמנא שבת הוא וקדושה דשבת שליט עלנא. ע"כ. מ"מ אנו נקטינן כדעת הגאונים והפוסקים כמו שפסק מרן. וע' באהל יעקב מנשה (מע' ה אות יג). גם המג"א (בס"ק יז), אחר שהביא דברי האו"ז (סי' צ), שחזן הכנסת מדליק הנרות בביהכ"נ לאחר שהבדיל בתפלה, ואפילו קודם סדר קדושה, העיר ממ"ש הזה"ק הנז' עונש

ולכן הצריכו להבדיל במוצ"ש קודם קריאת המגילה. ע"ש. ועוד דבלא"ה מצאנו חולקים על הראב"ד וסיעתו, וכמ"ש הארחות חיים (הל' פורים אות לא), שמהנהג נרבותא שלא להבדיל אלא עד אחר קריאת המגילה. וכ"כ הפלבו (סוסי"א), שיש חולקים על הראב"ד, ואומרים שא"צ לברך על הנר קודם קריאת המגילה, שפכר נפטר בברכת יוצר המאורות. ע"כ. והובא בב"י (סימן תרצג). ובשו"ת מהר"ש הלוי (סי' כח) הביא דברי הפל' בו, וכתב להסביר דבריו, וסיים, ונכון. ע"ש.

וע"ז בשו"ת דבר שמואל אבנהב (סי' כח), שאחר שהביא דברי הראב"ד, סיים, ואני לא שניתני מנהגי שנהגתי לומר סדר ההבדלה אחר סיום התפלה, והמשנה עליו הראיה וכו'. וכמ"ש מהר"ש הלוי וכו'. וכיון שאין ראיה ברורה לזה, ולא הכרע מן התלמוד לקרב או לרחק, מי יכניסנו לתגר זה לשנות ממה שנהגו להקל. ע"ש.

גם רבי חסדאי הכהן פרחיה בשו"ת תורת חסד (סי' א), כתב, שיותר נכון ללמוד לאור הנר קודם ברפת מאורי האש, משיברך אותה שלא כסדר ההבדלה, שהנכון לסדרן על הכוס כל מה שאפשר. וכן שאילתי לכל בעלי הגדה שנוהגים ללמוד לאור הנר בליל מוצ"ש, והשיבו לי שכן היה מנהגם תמיד, וכן קיבלו מרבותיהם, ויש להם סמך מהא דרבי שחזור ומסדרן על הכוס. ולפ"ז מי שנצרך לעשן (או לבשל) נראה דלית לן בה. וע"ז בספר כבוד יו"ט (פכ"ט ה"ה מהל' שבת), שהאריך הרחיב על מה שנהגו בני עליה שמעשנים סיגירות אף קודם הבדלה על הכוס ונתלים באילן גדול הרב גנת ורדים, דמירי אחר שהבדיל בתפלה וכו'. והעלה שהנוהגים להקל בזה יש להם על מה שייסמוכו, והמחמיר תע"ב. ע"ש. ומאחר שמרן הב"י (סימן רצט) כתב, שמפיון דסוגיין דעלמא פדברי הגאונים שפיון שהבדילו בתפלה מותרים לעשות מלאכה, וכן הסכימו האחרונים, ומידי דרפנן הוא, שפיר דמי למינקט פוותיהו לדינא. ע"ש. לפ"ז גם לעשן אחר ההבדלה בתפלה שפיר דמי.

והנה בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח בהשקטות סי' יח) שכתב להחמיר בזה, ע"פ דברי הזהר שאסור להדליק נר קודם סדר קדושה והבדלה על הכוס. וסיים, דמה שנוהגים כמה מגבאי בהכ"נ לחלק להם סיגירות תיכף אחר תפלת

גדול שלא להדליק אלא עד שיבדיל על הכוס. וסיים, אף לא ראיתי מי שחושש לזה, אלא המנהג פשוט להדליק אחר שהבדיל בתפלה. ויל"פ בזה. ואפשר שפוננת הזוה"ק רק לענין הדלקת אש לחוד. ועוד, שגם זה נקט בלשון "לא יאות", ועיין.

וכתב הרב מטה יהודה, דמה שהדגיש מרן שאסור לעשות "שום" מלאכה קודם שיבדיל, הוא לאפוקי מסברת רבנו ירוחם שחילק בין מלאכה כבדה כגון כותב ואורג, למלאכה קלה כהדלקת הנר. [וכ"כ בשו"ת יצין ובועז (ח"ב סי' יא). וע"ז בגנת ורדים (פל' ג סי' כה), ויל"ע ד"ד]. והביאו בב"י ותמה עליו, ולזה נתפנון בש"ע שאין לחלק בזה בין מלאכה כבדה לקלה. וכן עיקר פדעת מרן. וכמ"ש גם הרמ"א בהגה ש"העיקר כסברא ראשונה.

רעשן סיגירות קודם ההכרעה על הכוס

ויצנין לעשן סיגירות קודם ההבדלה על הכוס, הנה הגנת ורדים (פל' ג סי' כה) כתב, שאין להקפיד על כך, דהוי כשאר מלאכות קטנות שעושים קודם הבדלה. ע"ש. אולם דבריו צ"ע, שאף שכ"ד רבינו ירוחם להקל במלאכות קלות, כבר דחהו מרן הב"י. וכן הדגיש בש"ע שאסור לעשות "שום" מלאכה, וכנז', וכן מבואר באו"ז (ח"ב סי' שצ), שאף הדלקת הנר אסורה עד אחר שהבדיל בתפלה. ע"ש. ויותר היה לו לומר כמו שפסק מרן שאחר שהבדיל בתפלה מותר לעשות כל מלאכה, [והמג"א (ס"ק יז) העמיד דברי רבינו ירוחם דמירי אחר שהבדיל בתפלה. ע"ש]. ואם שכתב להבדיל בתפלה, יש לו תקנה לומר ברוך המבדיל בין קודש לחול בלי הזכרת השם, ואח"כ יעשן.

אמנם בשו"ת פרח שושן (פל' ג סי' ב) כתב לאסור לעשן קודם שיברך בורא מאורי האש, לפי שהוא נהנה מן האש קודם שיברך עליו, כמ"ש הראב"ד וסיעתו, שיש לברך בורא מאורי האש קודם קריאת המגילה. ע"כ. אולם אין דבריו מוכרחים, שדברי הראב"ד לא נאמרו אלא לענין הנאה מן "האור", שנוסח הברכה בורא "מאורי" האש, אבל לעשן שהוא נהנה מן האש עצמו י"ל דשפיר דמי. ועוד שגם הראב"ד (בשו"ת תמים דעים סי' קעד), וספר האשכול (ח"ב עמוד כא), לא כתבו "לשון איסור", אלא שלא נכון הדבר שימלא עיניו מן האור קודם ברפת מאורי האש,

ובספר קידוש פהלכתו (עמ' לא) כתב, שאפי' לשי' הרמב"ם והחינוך שצריך דברי שבח לשבת [ראה מ"ש בזה לעיל בסי' רעא באור], שפיר יוצא בזה, למנהג האשכנזים שאומרים "גו"ט שבת", שפירושו שבת טובה, אבל למנהגיניו שאומרים "שבת שלום" לכאן אין בזה שבח לשבת, ומודה הגרעק"א שאין יוצאין בזה י"ח. ושוב כתב, שאמר לו הרה"ג ר' חיים קנייבסקי זצוק"ל, שאפשר שגם באמירת "שבת שלום" יש שבח לשבת, שאומר שהשבת מיוחדת שמבורכת בשלום. ע"כ. אולם כל זה אינו מוכרח, ולכאן אין פונונתו לומר שהשבת היא שלום, אלא לברך את חבירו בשלום. אלא שמזכיר את השבת, ואומר שיום שבת יהיה לו לשלום.

וגם באמירת "שבת טבתא" או "גו"ט שבת", אין נראה זה שבח לשבת, שאינו אומר שהשבת טובה, אלא מברך את חבירו שיהיה לו טוב כמו שאומר בוקר טוב, ולכבוד השבת מוסיף תיבת שבת. וראה באור החיים (שמות פרק כ). ועכ"פ הרי אין פונונת האומר לזה, ואינו מכניין רק לברך את חבירו בשלום.

ונפ"מ מזה, שקמו כן אינו יוצא ידי חובת הבדלה באמירת "שבוע טוב". ובשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק יא סימן לד) הביא בשם הגר"י כהן ז"ל שנתן עצה לאדם שנוסע במוצאי שבת עם נהג חילוני, שמסתמא לא הבדיל, שיקדים לומר לנהג שבוע טוב, שע"י כך גם הוא ישיב פן לעומתו, וזה יחשב לו כמו הבדלה. והמחבר חלק ע"ז שהרי אין כאן דברי שבח, ולא תיבות של הבדלה בין קודש לחול.

וב"כ הגר"י וועלץ בתשובתו שבציץ אליעזר (חלק יב סימן לז). והרהמ"ח שם הוסיף, שנוראה שגם למ"ד שבשבת יוצא באמירת "שבת טבתא", זהו משום שסו"ס זכר את יום השבת, וכמ"ש התשובה מאהבה שהמצוה היא לזכור את השבת, כדכתיב זכור את יום השבת ויהי זכרו אותו. אבל אין שייך לומר פן לגבי הבדלה. שבמילים אלה לא מוזכרת הבדלה בין קודש לחול, ובסה"מ להרמב"ם כתב שהבדלה היא ג"כ חלק מזכירת שבת ותקנת מצוותיה, וגם החינוך (מצוה לא) כתב שהמצוה היא לדבר דברים ביום שבת בכניסתו וכן ביציאתו שיהיה בהם זכר גדולת היום ומעלתו והבדלתו לשבח משאר הימים, ע"ש, וא"כ

ערבית, הם מסייעים לדבר עבירה, כיון שלא שמעו הבדלה על הפוס וכו'. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים, ולא ראה מ"ש המג"א (סי' רצט ס"ק יז), שלא ראה מי שחושש לד' הזהר בזה, והמנהג פשוט להדליק אחר ההבדלה שבתפלה. וכ"כ האור זרוע. ע"ש. ואנן בדידן נקטינן כדעת הגאונים, שמיד אחר שהתפללו ערבית והבדילו בתפלתם מותרים בעשיית מלאכה, וכמו שפסק מרן הנ"ל, והוא הדין לעשן סיגריות. גם בשו"ת פעולת צדיק (ח"א סי' קנה-קנו) שהביא רק דברי הפרח שושן להחמיר, ולא זכר דברי הגנת ורדים וסיעתו, שכתבו להקל. והכי נקטינן.

לנסוע במוצאי שבת עם נהג מונית מחלף שבת שלא הכריז

ב. מותר לנסוע במוצאי שבת עם נהג חילוני אף שיודע שלא הבדיל במוצאי שבת (שם עמוד תתצה).

ובהערה (שם) כתב יש פאן ב' נידונים. א. מצד לפני עוור שמכשיל אותו באיסור מלאכה קודם הבדלה. ב. לפעמים יש לדון מצד איסור הנאה ממלאכת שבת. והנה מוכא בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שנהג לדקדק לומר לנהג במוצאי שבת "גוט וואך" (שבוע טוב), והנהג היה רגיל להשיב כן, כדי שייחשב כהבדלה, ועי"ז יועיל להתיר לנהג דין מלאכה במוצאי שבת, באופן שנהג איננו שומר תורה ומצוות. [תשובה"נ ח"ה סימן צט]. ועוד הביא בשמו כיוצ"ב, שבערב שבת היה מקפיד שלא לומר בדרך לבית הכנסת למנחה "גוט שבת", כיון שי"א שבאמירת "שבתא טבא" יוצא ידי קידוש, א"כ יש לחוש שזהו קבלת שבת, ולא יוכל להתפלל מנחה. [תשובה"נ ח"ד סימן נט]. אך אינו מוכרח. וגם בספר שמירת שבת פהלכתה (פרק נח הערה לא) כתב שאינו יוצא ידי חובת הבדלה באמירת "שבוע טוב", כיון שצריך אמירה של הבדלה ואין די באמירת שבח בעלמא. וכ"כ בספר חוט שני (ח"ד פפ"ה סק"א) שאפילו אם כיוון באמירה זו לשם הבדלה לא יצא, כיון שאין בזה הבדלת קדושת שבת משאר ימים. ע"ש. [ובביאור הלכה (סי' רעא) העיר ע"ד הגרעק"א שכתב שיוצא בזה ידי קידוש מה"ת, שלפלא הוא, דהרי הרמב"ם כתב דבעינן זכירת שבח וקידוש. וגם הגרעק"א גופיה נסתפק בזה. וראה בילקו"י שבת כרך א חלק שלישי בדיני קידוש].

וזה"ל הר"ן ג' ג' (הל' הבדלה ע"מ כו): דאודו"י הוא דקא מודה להקב"ה דמקדש שבתא, ומבדיל בין קדושה לחולא, דהרי מי שאין לו, מבדיל והולך כל היום כולו, ואע"פ שעבר זמן ההכדלה, אלמא הבדלה וקידוש הודאה, וכל אימת דמברך זמנו הוא. וכיון שכן יש לנו לאומרה בתחילת זמנה ואע"פ שעדיין לא חשכה ומלאכה כדקיימא קיימא, ויש לנו לאומרה אחר זמנה ואע"פ שפער עבר הותרה מלאכה.

מי שלא שמר את השבת אם שייך לחייבו בהכדלה

וזה"ל כל הנ"ל, הוא בהנחה שיהודי שבעוה"ר לא שמר את השבת, אסור הוא במלאכה כל זמן שלא עשה הבדלה, ולפי זה בכל מלאכה ומלאכה שעושה יש לו איסור נוסף, והכל עולה לאיסורים רבים. [ויתכן שהכל נחשב כאיסור אחד גדול שאינו מבדיל קודם שיעשה מלאכה, וצ"ע. וראה להלן]. אך יתכן לומר, שמי שלא שמר את השבת, לא שייך לחייבו בהכדלה כדי שיבדיל עצמו משבת לחול. וכן כתב בספר אשרי האיש (ח"ב) בשם הגריש"א, שמי שלא שמר שבת, לא שייך לחייבו בהכדלה.

וזה דלא כמ"ש בתשובה"נ (ח"ב סי' קסא) בפשיטות, שענין איסור עשיית מלאכה לפני הבדלה, גדרו הוא, שנשאר קדושת שבת לענין איסור עשיית מלאכה גמורה דמעשה אומן, ולכן ראוי לאסור לנסוע באוטובוס או מונית כזו, והמזמינו מכשילו, ואף שהוא מחלל שבת, נראה שלא נפטר מהבדלה, ואף אם לא קידש ליל שבת לא נפטר מהבדלה. אלא י"ל, דכיון שהוא מומר לחלל שבת, ואינו אלא איסור דרבנן דמוצ"ש לפני הבדלה, לא הוה לפני הבדלה כמו שבת שעובר בכל מלאכה ומלאכה, אלא לאחר שבת כולו איסור מלאכות לפני הבדלה כמו חדא איסורא נינהו, וכה"ג אין בהסעה לבד לפני עור, שאינו מאכילו איסור חדש בזה, ולכן לא נאסר להזמין. וכן יש לצרף ש"י הפוס' שגדר איסור עשיית מלאכה לפני הבדלה הוא מטעם שמה ישכח, ולא מפני קדושת שבת, וס"ל לחלק בין מלאכה למלאכה. ולפ"ז שפיר לא נהגו למנוע להזמין נהג אף דלא עבד הבדלה. עכ"ד. וכן כתב עוד בתשובה"נ (ח"ג סימן צא).

יש צורך להזכיר במילים של ההכדלה, את הקודש והחול ואת ההכדלה בהם. וגם אליבא דהגרעק"א שנוטה לומר שיוצא ע"י אמירת "שבתא טבא", בהכדלה אינו יוצא באמירת שבוע טוב, "והטעם", שבקידוש מה שצריך הוא שיזכיר דברי שבח בשבת, וס"ל לרע"א שגם באמירת "שבתא טבא" כלול כבר דברי שבח לשבת, (וס"ל דלא אכפת לו מה שאפשר בצורה כזאת לשבח גם א' מימי החול), וכמו שכתב התשובה מאהבה שם, שהמצוה היא לזכור את השבת כדכתיב זכור את יום השבת והרי זכרו אותו, וכן משמע בשו"ת אמרי יוסף (ח"א סי' רב) שכתב שהגרע"א כיון בדבריו לרשב"א (ח"ד סי' רצה) שבכל שבח וקילוס כגון ושמרו או ויכולו יצא י"ח זכירה מה"ת, וכן א"ש שהנשים בעת הדלקת נרות אומרות תחינות ושבח שבת קודש, וא"כ בזה גופא יצאו כבר י"ח קידוש מה"ת, ע"ש. אבל בהכדלה המצוה לא רק להזכיר דברי שבח ובקשה לימי החול הבאים לקראתנו, אלא צריכים לכלול בה גם ובעיקר דברי שבח ליום השבת קודש היוצא, וכלשון הרמב"ם והחינוך שהבדלה היא חלק מזכירת שבת, ומצות ההכדלה היא לדבר בה דברים שיהיה בהם זכר גדולת היום ומעלתו והבדלתו לשבח משאר הימים, ולזה אין כל זכר באמירת שבוע טוב בלבד.

אך יש להשיב ע"ז, דכל זה לגבי קיום מצוות הבדלה, אבל אמירת ברוך המבדיל בלא שם ומלכות, אפשר שאף אינו מועיל למצוות הבדלה, סו"ס יש בזה היפר והבדל בין שבת למוצ"ש, וכל שעשה הבדל, התירוהו חכמים במלאכה. [וע"ש בצי"א מה שצידד בסברא כיו"ב].

ובתשובה"נ (ח"ה שם) העיר על המדקדקים לומר לנהג במוצאי שבת "גוט וואך" (שבוע טוב), ונהג ה"ה רגיל להשיב כן, ויחשב כעין הבדלה להתיר לו מלאכה. דצ"ע, שהרי מצוות צריכות פנונה, וגם במצוה דרבנן צריך פנונה כמ"ש המשנ"ב (סי' ס סק"ו) בשם הגר"א, ותי' דשמא כיון שאפשר להבדיל בלי ברכה, מוכח דהבדלה היא בגדר מתיר ולא מצוה, וא"כ אין צורך בכוננת מצוה. ע"כ. וצל"ע בזה. [אלא שיש לדון, שאף אם מצוות א"צ פנונה, מ"מ בקידוש אם אינו מכניו, אין כאן זכירה לשבת ואין מתקיים ענין המצוה. והארכנו בזה לעיל בהלכות קידוש סי' רעא, יע"ש].

אדם שלא שמר את השבת. [והיכא שהקטן הגדיל ונעשה לבר מצוה בליל מוצ"ש, אם יכול להבדיל ולהוציא י"ח אחרים גדולים, אחר ששמירת השבת אצלו היתה מדין חינוך, ראה בשו"ת בצל החכמה (ח"א סימן עג)].

לנסוע עם נהג מונית שלא הכיר במוצאי שבת

ורבנו יש שעוררו על זה שלכאז"ל יש להקפיד שלא להזמין במוצ"ש או במוצאי י"ט, וכן בכל ימי החול הראשונים, מונית לנסיעה שנהגו איננו שומר שבת, וכוונתו שלא שמע הבדלה וגם לא אמר המבדיל בין קודש לחול. וה"ה שלא לעלות באוטובוס שנהגו הוא כזה, דהא נהג אסור מדינא במלאכה, ונמצא שמכשילים אותו בידים בעשיית מלאכה, וכ"ש שנהגה מן מלאכת האיסור. ומחמת כך יש המקפידים כשעולים במוצאי שבת עם נהג חילוני מבקשים ממנו שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, שהרי בדרך כלל הם לא מבדילים לא על הכוס ולא בתפלה, ונמצא שאסור להם לעשות מלאכה.

ואף שראיתי להה"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' לח) שאחר שהביא סברא, דאי נימא שאיסור עשיית מלאכה לפני הבדלה אינו מדין שביתת שבת, יש לומר דדוקא לזה שקידוש השבת ושומר עליו, חייבו רבנן ביציאת השבת להבדיל וכו', כתב, שאפילו להסוברים דהבדלה הוא מה"ת ג"כ י"ל דכיון דחובת קידוש והבדלה כללה התורה את חיובם בחדא מחתא בזכור ושומר, לכן לא מיבעיא מי שהי' פטור לגמרי מחובת קידוש כגון שהי' שוטה ואח"כ במוצ"ש נשתפה די"ל שפטור מלהבדיל, אלא אפי' אינש כזה שחילל וביטל ממנו במזיד את קדושת השבת ג"כ י"ל דאינש כזה לא חייבה התורה ביציאת השבת להבדיל בין קודש לחול כיון שפרח מן הקודש וכו', עכ"ל. אף אין נראה פן למ"ד דהבדלה דאורייתא. וקשה לסמוך למעשה על חידושים כאלו.

ובצי"א כתב עוד סברא להקל בענין הנסיעה עם נהגים כאלו, די"ל דקלקלתם היא תקנתם, ומכיון שאין בדעתם כלל להבדיל, לא חל עליהו איסור עשיית מלאכה עם צאת השבת, ועונותם על עצמותם באי עשיית הבדלה וכו', ודוגמא לדבר, מאותם שאינם מתפללים, שלא מסתבר לומר שקיים ועומד לגבי ידיהו איסור תמידי של אכילה

גם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סימן לח) כתב, שפזה שיהודי הוציא את עצמו מכלל שמירת שבת, לא פטר את עצמו מכלל חיוב הבדלה, שמחוייב בה כל מי שבשם ישראל יכונה. ולא אמרינו שהמצוה שייכת רק רק באדם שקיים שמירת שבת, ויצאה השבת ומרגיש את ההבדל בין קודש לחול.

אד בספר איילת השחר (פרשת עקב יא יג) כתב בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל, שהמחלל שבת, כיון שלא קיבל כלל שבת, ממילא הוא אינו שייך בהבדלה. וכן בספר דרך שיחה (ח"א עמוד ע"ב) נשאל הרה"ג ר"ח קניבסקי זצוק"ל, אם מותר לנסוע במוצאי שבת במונית או באוטובוס של מחלל שבת, שנמצא לכאורה שמכשיל. והשיב, דלא שייך שיבדיל אם לא נהג בקדושת שבת, והרי זה כגר שנתגזיר במוצ"ש, אף ששם היה מצוה וכאן הוא מצוה, מכל מקום אם לא שמר שבת לא שייך הבדלה. ונשאל שם, דא"כ איך יהיה הדין במקרה שעשה המחלל שבת תשובה במוצ"ש, האם גם אז לא יבדיל. והשיב, דתשובה עוקר למפרע.

ובספר חשוני חמד (בכורות דף לו:) תמה על זה, דלפי זה תצא דינא, שמי שרוצה להבדיל עבור מי שלא שמר שבת, אחרי שהוא עצמו כבר יצא י"ח הבדלה, אינו יכול והוי ברכה לבטלה. [ושם ציין למ"ש הגר"י פערלא (עשה לג) בדעת הבה"ג, שעיקר הקידוש וההבדלה, אינו אלא ברכת המצוה למצוות שביתת מעבודה (פמו ברכת התורה למצוות הלימוד בתורה). וגם הבדלה נראה דהיינו ברכת המצוה לאחריה. ולכאז"ל לפ"ז אדם שלא שבת כלל בשבת קודש, אלא עשה שבתו כיום חול רח"ל, לא שייכת בו מצוות הבדלה שעיקרה על השביתה בשבת. ואינו מוכרח להוציא מזה דין].

ומ"מ למ"ד הבדלה דאורייתא, לכאורה מסתברא שהכל חייבים בה, וא"א לחדש שמי שלא שמר את השבת איננו מחוייב בהבדלה, ודברי הגריש"א והגר"ח קניבסקי תמוהים לענ"ד, דכיון דקיי"ל כמו שכתבו הראשונים שהבדלה דאורייתא, מנ"ל לחדש לפטור את מי שלא שמר שבת. וכמו שפשוט שגר שנתגזיר סמוך לשבת ממש, חייב בקידוש, אע"פ שלא שייך אצלו כ"כ הבדלה בין חול לקודש, וכן קטן שהגדיל בליל שבת, כך יש לומר לגבי

ולאחרים מותר למוצ"ש מיד. ומבאר המג"א (סק"ב) דדוקא בגוי שעושה בעינן בכדי שיעשה, דחיישינן שמא יאמר לו לעשות, אבל ישראל לא ישמע לו. ואפי' למי שנתבשל בשבילו, דאין אדם חוטא ולא לו. וכ"כ הפמ"ג וערוה"ש ובמשנ"ב (סק"ה), דלמוצ"ש מותר מיד אפי' למי שנתבשל בשבילו, דלא בעינן להמתין בכדי שיעשו אלא במלאכה הנעשית ע"י א"י בשביל ישראל, משום דקל בעיניו איסור אמירה לגוי, ויבוא לעשות פנ בפעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו במוצ"ש מיד, אבל דבר שנעשה ע"י ישראל בידים ודאי ליפא למיחש דע"י שנתיר למוצ"ש מיד, יבא פעם אחרת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, ועוד דהישראל לא ישמע לו.

נהג חילוני שיצא מביתו בשבת והגיע לתחנה במוצאי שבת, אם מותר לנסוע עמו

ורפ"י זה יש לדון בנהג חילוני שיצא מביתו בשבת והגיע לתחנה לאיסוף נוסעים במוצאי שבת, אם יהיה מותר לנסוע עמו, אחר שנהנה ממעשה שבת. ואולם פיון שהוא כבר במוצ"ש, להנ"ל לכאורה אין איסור ליהנות מנסיעה זו במוצ"ש מיד. ולא חשיב פעושה מלאכה לצורך אחר, אלא לצורך עצמו שעושה לקבל המעות. ובפרט שהנהג בלאו הכי מחלל שבת לצורך נוסעים שהם כמותו, שאינם שומרי תורה ומצוות, ואין הוא עושה המלאכה במיוחד לצורך אותו שהזמין אותו שהוא שומר תורה ומצוות. וממילא אין כאן איסור מסייע ביד עובדי עבירה, שהצטרפותו לנסיעה לא גרמה לנסיעה שתבא, שהרי יש ישראלים אחרים המחללים שבת בעוה"ר ואשר יסעו במונית זו.

א"א שיש לדון בישראל מומר אם שייך לומר בו אין אדם חוטא ולא לו, וראה בזה בשו"ת הר צבי (חאו"ח), ובשו"ת צ"א (חי"ג סי' מח). וגם יש לדון דהא נהג המונית עצמו הרי אסור לו להנות ממלאכה זו לעולם, ועכשיו שאנחנו עולים למונית שלו ומשלמים לו, גורמים לו איסור של הנאה ממלאכת שבת שנאסרה עליו. ומסייע ביד הנהג לעבור על איסור הנאה. [וראה כיו"ב בילקוט יוסף שבת כרך ג' ריש סימן שיח אם מעשה שבת אסורים באכילה או גם בהנאה].

קודם תפלה, ושלכן אסור לסייע להם בזה או להזמין לאכול (אם מברכים על המאכלים). עכ"ד, וצ"ע בכל זה.

ובענין איסור עשיית מלאכה לפני הברכה, מובא בשם הגרי"ז מבריסק שכתב לחקור, אם הוא כמו המשך לאיסור מלאכה של שבת, וכל זמן שלא הבדיל עדיין רכיב עליה איסור מלאכה בשבת, [וכאילו זמן זה הוא בע"כ מתוספת שבת לענין איסור מלאכה], או שהוא כמו איסור חדש שתקנו חכמים משום חובת הברכה, אסרו חכמים אכילה ומלאכה קודם שיבדיל. והיינו, האם האיסור הוא משום קדושת שבת או משום חובת הברכה. וכתב שמדברי הרמב"ם (הל' שבת פכ"ט) מוכח פהצד הב'. וכתב דנפ"מ מזה. א. אם מועיל אמירת ברוך המבדיל בלא שם ומלכות, כדי להתירו באיסור מלאכה. ב. אם יש לאסור בכל מלאכה, או דווקא מלאכה חשובה, ראה בש"ע (א"ח סי' רצט סעיף י'. וראה עוד בא"ר סק"כ ודו"ק). והעלה בזה ששיטת הרי"ף והרמב"ם שהאיסור הוא מחמת חובת הברכה, ולא מצד קדושת שבת. ומרן פסק דלא כהרי"ף והרמב"ם, והתיר עשיית מלאכה ע"י אמירת ברוך המבדיל בלא שם ומלכות ובלא כוס.

וע"ע במגן אברהם (ריש סימן תרכד) שבמוצאי יום הכיפורים הותרו כל שאר עינויים לבד מאכילה ושתייה, כמו רחיצה, אפילו קודם הברכה. ויתכן שכוונתו אפילו קודם שאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול. וע' בלבושי שרד שם. וע"ע במגן אברהם (סימן רסג ס"ק לג), שאם אמר ברוך המבדיל באמצע סעודה שלישית שנמשכה בלילה, אפשר שיכול לומר רצה, ורק כשהתפלל תפלה של חול אמרינן שלא יאמר רצה. ודלא כאח' שתמהו ע"ז שהרי כבר עשא חול ואיך יאמר רצה. ובמג"א (סי' תצא סק"א) כתב שבמוצאי פסח יכול לאכול חמץ משהגיע צאת הכוכבים, אף שעדיין לא אמר ברוך המבדיל. דוקא דברים שנאסרו מחמת קדושת היום צריך לומר ברוך המבדיל, משא"כ איסור חמץ שאסור גם בחול המועד ולא רק ביום טוב. [והעיר בזה בספר זכרון צבי מאיר (שבת סימן לב)].

ובענין אם יש לאסור מצד הנאה ממלאכת שבת. הנה בש"ע (סי' שיח ס"א) נפסק דהמבשל בשבת [או שעשה אחת משאר מלאכות] במזיד אסור לו לעולם,

ומה שצ"י בשמירת שבת שם בהערה, לציץ אליעזר חלק יא וחלק יב, הנה לא זכר מה שהובא בחלק יג הנ"ל, דהעיקר להקל בזה. כיעו"ש. ועכ"פ העיקר בנ"ד להקל, ואשרי המחמיר. וראה עוד בשו"ת קנן תורה בהלכה חלק א' (סי' עז) מה שכתב לדון אם מותר לטוס באירון במוצ"ש כשהמטוס הגיע באיסור בשבת. ע"ש.

[וע' בשו"ת יכין ובוועז (ח"ב סי' יא) שכתב, שאין למחות בשמשים המדליקין תיכף במוצ"ש. ע"ש].

לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה קודם ההכרלה

ג. מי שלא הבדיל עדיין, מותר לו לומר לחבירו ישראל לעשות לו מלאכה, ומותר לו ליהנות מאותה מלאכה גם קודם שהבדיל, אפילו אם עשה לצורך חבירו שלא הבדיל. וכן מי שממשיך בסעודה שלישית בשבת לאחר צאת הכוכבים, מותר לו לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל בתפלתו, לעשות לו מלאכה ולבשל לו דבר (שם עמוד תתק).

ובהערה (שם) כתב ראה בילקוט יוסף שבת כרך א' חלק שני עמוד רמ. וע' לרמ"א (ס"ס רסג) שכתב, דמי שפאחר להתפלל במוצ"ש, או שממשיך סעודתו בלילה, מותר לו לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות, ולבשל לו ומותר ליהנות ולאכול ממלאכתו. כן נראה לי. ע"כ. והיינו משום דכל שעה ושעה אם רוצה מתפלל ומבדיל, ולכן מותר לומר לחבירו שיעשה בשבילו מלאכה. והסכימו עמו הב"ח והט"ז שם.

והו' אמת שיש אחרונים שחלקו על דברי הרמ"א הנז', וראה בלבוש הנ"ל (סעי' יז) שכתב לחלק בין מי שקיבל עליו שבת שייכול לומר לחבירו שיעשה בשבילו מלאכה, לבין מוצ"ש, דבעיולי שבתא הדבר תלוי בנדרו ומה שקיבל עליו קדושת שבת, ונוכל לומר שלזה קיבל עליו שבת [מלאכת עצמו] ולזה לא קיבל עליו, [מלאכת אחרים עליו]. אבל באפוקי שבתא שכבר נאסר עליו הפל ביום השבת, והוא ממשיך בקדושתו בלילה, כל האיסורים נמשכים עמו, דלא שייך לומר הותרו מקצתן ומקצתן לא הותרו, שאם מקצתן הותרו כולם הותרו כמו גבי נדר, וכיון שכולם

ועיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ט (סי' לט) כתב לאסור ליהנות בנסיעה זו, משום שנהנה ממלאכת שבת. וע"ש במ"ש בחילוק בין בישול וכיו"ב שנסתנה ממנו שיהיה, להוצאה וכיו"ב שלא נסתנה ממנו שיהיה. וכבר הארכנו בזה בילקו"י שבת כרך ג' סי' שיח הערה פג. וע"ש שהביא סברת המהרש"ם בתשובה חלק ב' (סימן רמו) שכתב בכיצא בזה לענין השתמשות באור העלוקעטרי במוצאי שבת, שההסקה נעשית בשבת, וכתב דאף דבעינן להמתין בכדי שיעשו אין להחמיר אלא שיעור ההדלקה, שהוא פרגע, ואין צריך להמתין כשיעור ההסקה הנעשית לצורך הכנת הכח העלוקעטרי, כיון דפנים חדשות באו לכאן. ע"ש. ומשמע דיש להתיר מעשה שבת היכא דאינו נהנה בגוף האיסור, שפכר חלף הלך לו.

ור"פ זה הוא הדין בנידון דידן שהרי המלאכה שעשה בשבת כבר חלף הלך לו, והוא נהנה רק מהנסיעה העכשוית במוצאי שבת. ושוב כתב לדחות, שלא כתב כן המהרש"ם אלא היכא שהדבר נעשה לצורך רוב גוים, מה שאין כן באופן שהדבר נעשה לצורך רוב ישראל שבעיר, שיש להחמיר ולהמתין בכדי שיעשה, זולת במקום דחק וצורך גדול, דאולי יש להקל. ע"ש.

גם בספר שמירת שבת כהלכתה חלק ב' (פרק נט סעי' ט') כתב, אוטובוס שיוצא מתחנתו לפני צאת השבת, ומגיע לאסוף את הנוסעים מיד עם צאת השבת, לכתחלה לא יסע בו, ורק בשעת הדחק יש מי שמתיר לנסוע בו. ע"כ.

אולם עדיין יש לדון להקל בנידון דידן מהטעם האמור, דכיון שעצם מלאכת ההבערה שעשה היהודי בשבת כבר אינה קיימת בעולם, הוא עדיף ממה שנתבאר בסימן תה, דהיכא דלא נעשה מעשה בגוף הדבר ליכא למיתסר משום הנאה ממעשה שבת, דעכשיו במוצאי שבת אינו אלא רק גרם הנאה לנוסעים, בכך שמקדימים להגיע למחוז חפצם. וזה אינו בגדר הנאה ישירה ממלאכת שבת. וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל. מאחר וכל נסיעתו של האוטובוס היא עבור הנוסעים בתחנות הראשונות, ולא עבור אלה הממתנים לצאת השבת, באופן שאין להם כל חלק בחילול השבת שנעשה. וע"ש שסיים, דמשום מיגדר מילתא אשרי המחמיר. וכ"פ בשו"ת משנה הלכות ח"ז (סימן נ' נה). וע"ע בשו"ת קנן תורה בהלכה ח"ב (סי' לו).

וכ"ש במוצ"ש שהוא חמיר טפי, שהרי מעצמו נמשך לו איסורו בלי שום נדר.

וע"ש עוד בלבוש שהביא מה שהקשו לו דמקום שפא משמע שאין חילוק בין עיולי יומא לאפוקי יומא, דדיו זה לקוח ממה שאמרו (שבת קנא.) שמותר לומר לחבירו שמור לו פירות שבתחומך וכו', [ראה לעיל הערה קט], וכתב שם הרשב"א בשם התוס', דמהא שמעין דישאל שקיבל עליו שבת קודם חשיכה, מותר לומר לישאל חבירו לעשות לו מלאכה פלוני. עכ"ל. הרי דממה שאמרו בגמרא דאפי' בשבת עצמה מה שאסור לו לעשות, כגון שהוא אסור ללכת חוץ לתחומו, וחבירו מותר לעשות, מפני שהם בתחומו, יכול זה לומר לחבירו לעשותו, וימנה יליף הרשב"א דה"ה במי שקיבל עליו שבת קודם חשיכה, שהוא אסור לעשות עוד מלאכה, יכול לומר לחבירו שיעשה לו מלאכה פלונית, ולפ"ז שפיר קאמר הרמ"א דה"ה נמי מוצ"ש וכו' דמ"ש מפירות שבתחומו לפי סברת הרשב"א. עכ"ל. וע"ז השיב להם הלבוש, דאדרבא משם ראיה, דכיון שלא כתב הרשב"א דינו אלא למי שקיבל עליו שבת קודם חשיכה וכו', ולא קאמר שה"ה במוצאי שבת, ש"מ שלא התיר הרשב"א דינו אלא למי שקיבל עליו שבת קודם חשיכה, שהוא דומה לפירות שבתחומך וכו', כלומר דאיסור מלאכה למי שקיבל עליו שבת קודם חשיכה דומה לאיסור תחומין, דאיסור תחומין איסור קל הוא, דבקל היה הוא עצמו יכול לעשות אותה מלאכה, כגון ע"י בורגנין, או עירובי תחומין, ה"נ מי שקיבל שבת קודם חשיכה איסור קל הוא, שבקל היה הוא יכול לעשותו בעצמו אפי' אחר שקבלו עליו, כגון על ידי התרת נדרו, שהרי איסור זה אינו עליו אלא משום נדר בעלמא, לכך דימה אותו הרשב"א להדדי. אבל במוצ"ש הוא מטעם המושך קדושת השבת לכל חומרותיו. ע"ש.

אך י"ל דגם כאן הוי איסור קל, שבגידו מיד להוציא שבת, ולומר המבדיל בין קודש לחול, והוא יותר קל מהתרת הנדר של קבלת שבת, לפיכך יכול לומר לחבירו לעשות לו מלאכה. ומה שאומר רצה והחליצנו בברהמ"ז אינו מפני שדעתו להמשיך עליו קדושת שבת לכל מילי, אלא מפני דאזלינן בתר תחלת הסעודה, וכיון שבתחילה סעד בשבת יש לברך עכשיו על התחלת הסעודה.

לא הותרו שהרי הוא אסור בעשיית מלאכה, גם מקצתן לא הותרו, וכיון שבשבת אסור מה שאחרים מבשלים בין גוים בין יהודים, גם במוצ"ש נשארו באיסורם עד שיברך ברהמ"ז ויסיח דעתו גם הוא מן השבת, וכל זמן שלא בירך ברהמ"ז הרי קדושת שבת עוננו עליו, ודעתו להזכיר עוד רצה, וא"כ עדיין לא הסיח דעתו מן השבת, ואיך נתיר לו לאכול דברים שנתבשלו בשבת שלו, אע"פ שנתבשלו בהיתר.

והביא לזה ראיה ממ"ש הטור (סימן תרכ"ד), גבי חסידים שבאשכנז שנוהגין לעשות ב' ימים יוהכ"פ, אם היו מהם עשרה, היו מתפללים בו ככל סדר יוהכ"פ, והרא"ש היה מוחה בידם, ר"ל התפלה, אבל שאר כל דבר ואיסור מלאכה נוהגים כמו בראשון, הילכך אפי' אחרים לא יבשלו לו. עכ"ל. ובב"י הביא מהגמ"י (בסוף הל' שביתת עשור) ומתשובת מהר"ם (דפוס פראג סי' עו) שאסור לו מה שמבשלין לו אחרים, ואפי' להקנות קמחם לאחרים כדי שאותם אחרים יעשו להם אסור. ע"ש. הרי בהד"א שפיון שקיבל עליו להמשיך עוד חומרת יום כיפור, כל אותו היום השני אסור לו לאכול גם מה שאחרים מבשלים לו, וא"כ ה"ה הקא, דמ"ש.

וגם לדעת הלבוש, אם כבר בירך ברהמ"ז אלא שעדיין לא הבדיל ואפי' לא התפלל, מותר לו לומר לאחרים שיעשו לו מלאכה, כיון שגם הוא הסיח דעתו מן השבת אע"פ שלא הבדיל.

אמא די"ל, דביוהכ"פ מי שמחמיר יומיים, הוא מתורת ספק דאורייתא קא אתי עלה, אבל במוצ"ש הוא עצמו יודע שזו חומרא במה שממשיך קדושת שבת. שהרי אצל הכל כבר יצאה שבת. שוב ראיתי שהלבוש שם הביא שדחו את דבריו מטעם זה, דביוהכ"פ הוא מטעם ספיקא דיומא, והוא חושב שגם חבירו עושה איסור בבישולו, והיאך יאכל הוא ממנו, אבל הקא הנודר גם הוא יודע שחבירו מותר לעשות מלאכה זו, ולכך מותר לו ליהנות ממנה. וא"כ ה"ה במוצ"ש. וע"ז השיב, דהתם ג"כ מיירי שהוא יודע דבקאינן בקביעא דירחא, ומה שהוא עושה אינו עושה אלא משום חומרא בעלמא, ומשום נדר של חסידות להרבות בתשובה וסליחה, ואפ"ה אסור לחבירו לבשל לו, וע"כ משום דלא דמי עיולי שבת לאפוקי שבת.

וַיֵּשׁ אוֹסְרִים בָּזָה אַחֵר שֶׁהָאֵב מְצוּנָה עַל שְׁבִיתָת בְּנוֹ וּבָתּוֹ. וְכֵן עֵיקָר לְהַחֲמִיר בָּזָה (שם עמוד תתקא).

וּבְהֶעֱרָה (שם) כָּתַב רֵאָה בִּילְקוּט יוֹסֵף שֶׁבֶת כָּרָךְ א' חֶלֶק שְׁנִי (עמוד רמג).

ה. יֵשׁ נוֹהֲגִים לְהַקְלִיט אֶת רַבָּם בְּעֵת שְׁאוּמֵר דְּבָרֵי תוֹרָה בְּסֵעוּדָה שְׁלִישִׁית, אַחֵר צֵאת הַשָּׁבֶת, אֶף שֶׁרַבָּם עֲדִיין לֹא הִבְדִּיל. וַיֵּשׁ לָהֶם עַל מָה שִׁסְמוּכוֹ (שם).

וּבְהֶעֱרָה (שם) כָּתַב יְלָקוּט יוֹסֵף שֶׁבֶת כָּרָךְ א' חֶלֶק שְׁנִי עמוד רנב.

ו. מִי שֶׁמְחַמֵּר וְאִינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה עַד שִׁיגִיעַ צֵאת הַכּוֹכָבִים שֶׁל רֵבִינוֹ תָּם, מוֹתֵר לוֹ לומר לְחַבֵּירוֹ אוֹ לְבָנוֹ שֶׁאִינוֹ מְחַמֵּר בְּדָבָר, לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה (שם עמוד תתקב).

וּבְהֶעֱרָה (שם) כָּתַב יְלָקוּט יוֹסֵף שֶׁבֶת כָּרָךְ א' חֶלֶק שְׁנִי עמוד רנג.

ז. בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת, אֵין הִיחִיד נִגְרַר אַחֵר הָרוֹב, וְלִכֵּן אֶף בְּמוֹשֵׁב שִׁישׁ בּוֹ רַק בֵּית כְּנֶסֶת אַחַת, וְכָל אֲנָשֵׁי הַמוֹשֵׁב מִתְפַּלְלִים בְּבֵית כְּנֶסֶת זֶה, וְהֵם מִתְעַכְּבִים מִלְּהִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת, מוֹתֵר לִיחִיד לומר "הַמְבְּדִיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל" וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אַחֵר צֵאת הַשָּׁבֶת, אֶף שֶׁהַצִּיּוֹר עֲדִיין לֹא הִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית וְלֹא הוֹצִיאוֹ שֶׁבֶת (שם).

וּבְהֶעֱרָה (שם) כָּתַב יְלָקוּט יוֹסֵף שֶׁבֶת כָּרָךְ א' חֶלֶק שְׁנִי עמוד רנה.

ח. כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה קוֹדֶם שִׁיבְדִיל, כָּךְ אֲסוּר לְתַבּוֹעַ חֲפָצָיו קוֹדֶם שִׁיבְדִיל בְּתַפְלָה (שם).

וּבְהֶעֱרָה (שם) כָּתַב יְרוּשָׁלַּיִם, כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו קוֹדֶם שִׁיבְדִיל, כָּךְ אֲסוּר לְתַבּוֹעַ חֲפָצָיו קוֹדֶם שִׁיבְדִיל.

יִרְאָה בְּאוֹרֶךְ בְּעֵנֶן זֶה בִּט"ז (ס"ג) שֶׁפִּלְפֵּל בְּדָבָרֵי הַרְמ"א וְהַלְבוּשׁ, וְכָתַב, דְּמָה שֶׁהֵבִיאוּ רֵאָה מִמִּי שֶׁעוֹשֶׂה ב' יָמִים יוֹהֲכ"פ דְּאֲסוּר בְּשָׁנִי, וְאִפְּלִי מִי שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה ב' יָמִים אֲסוּר לְבַשֵּׁל לָזָה, שֶׁאֵנִי הֵתֵם דְּזֶה הַמְּחַמֵּר הוּא רוֹצֶה לְצֵאת יְדֵי סֶפֶק, דְּשִׁמָּא עֵיקָר יוֹהֲכ"פ לְמַחֵר, וְנִמְצָא דְּהַשָּׁנִי עוֹשֶׂה בְּאִסוּר לְפִי סִבְרָתוֹ שֶׁל זֶה. מִשָּׁא"כ כָּאֵן דְּהַאֲחֵר עוֹשֶׂה בְּהִיתָר גָּמוּר, כִּיּוֹן דְּלִילָה הוּא מוֹתֵר אֶף לָזָה שֶׁלֹּא הִבְדִּיל.

יִמָּה שֶׁטִּעֲנָנוּ דְּהָא אֲנִן בְּקִיאיִן בְּקִבְעָא דִּירְחָא, וְהוּא רַק חֲסִידוֹת בְּעֵלְמָא, תְּמוּנָה, דְּהָא בְּכָל ב' יוֹם טוֹב שֶׁל גְּלוּיּוֹת לֹא סְמִכִּין אֹהֶךְ בְּקִיאוֹת, מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִשְׁכַּח הַבְּקִיאוֹת, כְּמוֹ שֶׁלְּחוֹ מִתָּם בְּרִישׁ בִּיצָה. אֲלֹא שְׁבִיוֹהֲכ"פ מֵאַחֵר שֶׁא"ל לַעֲמּוֹד לְרוֹב הַצָּבוּר בְּכָךְ, סְמִכִּין אֲעֵיקָר הַדִּין. אֲלֹא שֶׁקֶצֶת חֲסִידִים מְחַמֵּרִים וְעוֹשִׂים ב' יָמִים יוֹהֲכ"פ. כְּמוֹ בְּשָׁאָר יו"ט. וְלִדְיָהוּ הָיוּ ב' יָמִים שֶׁל י"כ כְּמוֹ בְּשָׁאָר יו"ט מִמָּשׁ.

יז' בְּכָף הַחַיִּים לַהֲגֵר"ח פִּלְאָגִי (ס' לא אוֹת לו) שֶׁכָּתַב, מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל עֲדִיין, מוֹתֵר לוֹ לִיהֲנוֹת מִמְּלָאכָת חֲבִירוֹ שֶׁעֲשָׂאָה לַעֲצָמוֹ אַחֵר שֶׁכָּבַר הִבְדִּיל. וְכָתַב עַל זֶה בְּשׁו"ת יָבִיעַ אֶמֶר ח"ט (או"ח ס' פב אוֹת יט): הִנֵּה בִּשְׁ"ע (סו"ס"י רסג) הֵבִיא מָרְן בִּשְׁ"ע מַה שֶׁפִּסְק הַרְשֵׁב"א, שֶׁמִּי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו שֶׁבֶת מִבְּעו"י מוֹתֵר לוֹ לומר לְחַבֵּירוֹ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה. הִנֵּה וּמוֹתֵר לוֹ לִיהֲנוֹת מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת, וְכָל שָׁכֵן בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת. וְכֵן הִסְפִּימוּ הָאֲחֵרוֹנִים לְדָבָרֵי הַרְמ"א. (ע' בְּכָף הַחַיִּים סוֹפֵר שֶׁם אוֹת קב). וּלְפ"ז מוֹתֵר לְמִי שֶׁעֲדִיין לֹא הִבְדִּיל, לומר לְכַתְּחֵלָה לְחַבֵּירוֹ שֶׁכָּבַר הִבְדִּיל, שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְלָאכָה, וּמוֹתֵר לוֹ גַּם לִיהֲנוֹת מִמֶּנָּה, אֲפִילוּ אִם עֲשָׂאָה לְצוֹרֶךְ חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא הִבְדִּיל. וְא"כ מ"ש הַרְהַמ"ח "שֶׁעֲשָׂאָה לַעֲצָמוֹ", צ"ל דִּלְאוּ דוֹקָא הוּא. [ע"כ מִמָּרְן זִיע"א].

ד. מִי שֶׁמְמַשִּׁיךְ בְּתוֹסַפֶּת שֶׁבֶת [בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת], רִשְׁאֵי לְצוּת גַּם לְבָנוֹ וּלְבָתּוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּשִׁבְלֵו, אֶף שֶׁהָאֵב מְצוּנָה עַל שְׁבִיתָת בְּנוֹ וּבָתּוֹ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין בְּמִי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו שֶׁבֶת מִבְּעוֹד יוֹם, שֶׁרִשְׁאֵי לומר לְבָנוֹ וּבָתּוֹ הַקְּטָנִים שֶׁיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּשִׁבְלֵו, וְאֵין לְאֲסוּר בָּזָה מִשּׁוּם "לְמַעַן יָנוּחַ אֶתָּה וּבִנְךָ וְגו'".

שֶׁכַח לְהַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד מִתִּי מִבְּדִיל

ט. שֶׁכַח אוּ הִזִיד וְלֹא הִבְדִּיל עַל הַכּוֹס בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם רֹאשׁוֹן, בְּתַנְאֵי שְׁלֹא טַעַם כָּלָל. וּמִבְּרַךְ בְּרַכַּת בְּרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, וּבְרַכַּת הַמִּבְדִּיל, אֲבָל עַל הַנֵּר וְעַל הַבְּשָׂמִים אֵינוֹ מִבְּרַךְ אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּבְּדִיל וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי, וְכֵן דַּעַת מֶרֶן הַשְּׁלֵחַן עֲרוּךְ. וְהַסּוֹמֵךְ עַל דַּעַת מֶרֶן לְהַבְדִּיל עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי, אֵין מְזַנִּיחִין אוֹתוֹ, כָּל שְׁלֹא טַעַם מִיָּדִי. אֲבָל לְכַתְּחֻלָּה מוֹרִים שְׁיָכוֹל לְהַבְדִּיל רַק עַד סוֹף יוֹם רֹאשׁוֹן. וְאִם יֵשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּיוֹם א', כְּגוֹן, בְּט' בָּאֵב שֶׁחָל בְּיוֹם א', אוּ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה לְיוֹם א', לְכוּלִי עֲלֵמָא בְּמוֹצָאֵי הַתַּעֲנִית מִבְּדִיל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְכֵן הַמְּנַהֵג (ש"ס).

וּבְהַעֲרָה (ש"ס) כָּתַב הֵנָּה בְּפִסְחִים (קו). אָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חֲזִיָּא מִי שְׁלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוֹלָה. וְעַד כְּמָה, אָמַר ר' זִירָא עַד יוֹם רַבִּיעִי. וְשָׁם (קז). אִיכָא תַּרִי לִישְׁנֵי אֲלִיבָא דְרַבָּא, לְלִישְׁנָא קַמָּא מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוֹלָה, וְלִישְׁנָא בְּתַרָּא מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה. וּפְסָקוֹ רַשְׁבַּ"ם וְהַתּוֹס' וְהָרָא"ש כְּלִישְׁנָא קַמָּא שֶׁמִּבְּדִיל וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם רַבִּיעִי. וּכ"ה בְּסִפְרֵי פְּרָדֵס הַגָּדוֹל (ס' קיח). וּבְרַבָּאבִי"ה (סִימָן תַּקטו). וּבְמֵאִירִי (פִּסְחִים קה). וּבְרַכּוֹת (ג). ע"ש. וְהָרִי"ף כָּתַב שֶׁמִּבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה. וּכ"ה בְּפִי רַבִּינוֹ חֲנִנְאֵל (פִּסְחִים קז). וּכ"כ בַּה"ג (הל' קִידוּשׁ וְהַבְדִּלָּה דף יג ע"ג). וּבַעַל הָעֵיטוּר (דף קלב), וּבַת' רַב נְטֻרֹנְאִי גָּאוֹן (אוֹפֶק ס' צא עמ' רו), בְּכוֹלֵם הַגִּירְסָא, מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה. וְכֵן הוּא בְּסִידוּר רַב סַעֲדָה גָּאוֹן (עמ' ככו). וְכֵן גִּירְסַת רַבִּינוֹ חֲנִנְאֵל (עמ' רל). וְכֵן כָּתַב בַּעַל הָעֵיטוּר הַל' מִצָּה (דף קב). וּכ"כ הַרְמְבַּ"ן בְּתוֹרַת הָאָדָם (עֲנִין אֲבִלוֹת יִשְׁנָה דף פח). דִּנְקֻטִּין כְּפִסֵּק הִלְכָּה שֶׁל הָרִי"ף שֶׁמִּבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה, וְלֹא יוֹתֵר. ע"ש. (וּלְפָלֵא עַל הַקְּרָבָן נִתְנָאֵל שֶׁכָּתַב שֶׁהוּא ט"ס בְּהָרִי"ף, וְלִיתָא. וְע' בְּב"י ס' רצט). וּכ"כ הַמַּהְר"ם חֲלָאוּה, וְרַבִּי דָּוִד בּוֹנֶפֶיד (פִּסְחִים קז), וְהָרִ"ן (תַּעֲנִית ל: בַּד"ה וְלַעֲנִין הַבְּדִלָּה). ע"ש.

וְהַאֲרָחוֹת חֲזִים (דף סח ע"ד, אוֹת כא) כָּתַב: וְאִם לֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה. כֹּף פִּסְקוֹ הָרִי"ף וְהַרְמְבַּ"ן. וְכָתַב הָרַב הַמַּגִּיד (פכ"ט ה"ד), שֶׁדַּעַת

הָאֲחֵרוֹנִים כְּדַעַת הַגָּאוֹנִים וְהָרִי"ף. אֲבָל הַגִּירְסָא שֶׁלְּפָנֵינוּ (בְּפִסְחִים קז), מִי שְׁלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוֹלָה. וּכ"פ הַרְמְבַּ"ם (ש"ס), שְׁאִם לֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם ג'. וְכָתַב ה"ה, שֶׁבְּדִין זֶה נִחְלָקוּ הַגָּאוֹנִים, שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם שְׁגוּרִסִּים בְּסוֹף הַשְּׁמוּעָה בְּלִישְׁנָא בְּתַרָּא מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה, וְכֵן נִרְאֶה מִן הַהֲלָכוֹת, וְרַבּוֹ סְבָרוֹת הַגָּאוֹנִים בְּזֶה. וְדַבְּרִי רַבִּינוֹ מַחוּנְרִים, אַע"פ שֶׁדַּעַת הָאֲחֵרוֹנִים כְּדַעַת הַהֲלָכוֹת. ע"כ. וּכ"כ רַש"י וְרַשְׁבַּ"ם וְהַתּוֹסְפוֹת (בְּפִסְחִים קז). וְכֵן פָּתְבוּ רַש"י בְּפְרָדֵס הַגָּדוֹל (ס' קיח), וְהָרַב הַפְּרָדֵס (שַׁעַר ט אוֹת ו). וּבְמַחְזוֹר וִיטְרִי (ס' קנג), וּבְאֹר זְרוּעַ (ח"ב ס' כו וְס' צא). וּבְרַא"ש (פ"י ס' יג).

וְרַבִּינוֹ יִצְחָק אָבִן גִּיאַת בְּסִפְרֵי מֵאָה שְׁעָרִים ח"א (עמוד יח): וְהָכִי פְּתוּב בְּהֲלָכוֹת מִי שְׁלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה, וְהוּא שְׁלֹא טַעַם כָּלָל, וְאַע"ג דְּאָמַר מֶר טַעַם מִבְּדִיל, הִנֵּי מִלִּי הֵיכָא דְקָא מִבְּדִיל מֵאוּרְתָּא, אֲבָל הֵיכָא דְמִבְּדִיל לְמַחַר אֵי לֹא טַעַם מִיָּדִי מִבְּדִיל, וְאֵי טַעַם מִיָּדִי לֹא מִבְּדִיל. וְכֵן אָמַר רַב סַעֲדָה וְאָמַר רַב נְטֻרֹנְאִי. וְרַב עֲמֶרֶם אָמַר עַד רַבִּיעִי בְּשַׁבָּת כְּכִנֵּי רַבִּי חֲזִיָּא, נִמְצָא שְׁכוּלָם שְׁוִים לְעֲנִין טַעֲמָה, שְׁאִם לֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְטַעַם כְּלוּם שׁוּב אֵינוֹ מִבְּדִיל, וְחִלּוּקִין הֵם בְּזִמְן הַבְּדִלָּה, כּוֹלָהוּ אָמְרִי כָּל יוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת, וְרַב עֲמֶרֶם סָבַר עַד רַבִּיעִי בְּשַׁבָּת. וְאֵנִי אוֹמֵר וְכו'. וְכִיּוֹן שְׁרוּבָם אוֹמְרִים כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה, וּמִיעוּטָם אוֹמְרִים עַד רַבִּיעִי בְּשַׁבָּת, נוֹטִים לְדַבְּרֵי הַמְּרוּבָּם, דְּלֹא אִיסוּרָא הוּא דִּנְיָקוּט בִּיה לְחוּמְרָא. עַכְתָּ"ד. ע"ש. (וְדַבְּרִי רַב עֲמֶרֶם גָּאוֹן בְּסִדְרֵי רַב עֲמֶרֶם הַשֵּׁלֶם ח"ב דף ס:). וְע"ע בְּחִי' הַמַּהְר"ם חֲלָאוּה וּבְחִי' רַבִּי דָּוִד בּוֹנֶפֶיד שֶׁהֵבִיאוּ גִירְסַת הַגָּאוֹנִים וְהָרִי"ף בְּזֶה.

גַּם הָרַבָּאבִי"ה (פִּסְחִים ס"ס תַּקטו), אַחֵר שֶׁכָּתַב כְּגִירְסַתֵּינוּ, סִיִּים, אֲבָל בְּהֲלָכוֹת גְּדוּלוֹת וּבְפִירוּשׁ רַבִּינוֹ חֲנִנְאֵל וּבְפִסְקֵי הָרִי"ף גָּרְסִי בְּגִמְרָא מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלָה. וְהַמַּהְרִי בְּמִגְן אֲבוֹת (בְּעֲנִין הַרְבִּיעִי עמוד כט וְהִלָּאָה), הֵבִיא גַם כֵּן שְׁתֵּי הַגִּירְסָאוֹת וְהַכְרִיעַ כְּגִירְסַתֵּינוּ, וְכִמּוֹ שֶׁפִּסְק הַרְמְבַּ"ם. וְיָמְרֵן בַּש"ע (ס' רצט ס"ו) פָּסַק: שֶׁכַח וְלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִבְּדִיל וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם ג'. וַיֵּא שְׁאֵינוֹ מִבְּדִיל אֶלָּא כָּל יוֹם רֹאשׁוֹן וְלֹא יוֹתֵר. וַיֵּשׁ מִי שְׁאוּמֵר, דְּהָא דְקִיל טַעַם מִבְּדִיל, הִנֵּי מִלִּי הֵיכָא דְמִבְּדִיל בְּלִיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת אֲבָל אִם לֹא הִבְדִּיל בְּלִילָה כִּיּוֹן שֶׁטַעַם שׁוּב אֵינוֹ מִבְּדִיל. עכ"ל.

אמרין ספק ברכות להקל, שהרי מוכח בפוסקים האחרונים שהכלל דספק ברכות להקל יתד היא שלא תמוט בכל אופן. ע"ש. וכ"כ בספר דברי מנחם ח"ב (סימן תכו דף כד). ע"ש.

וְכִזְבוּ בנ"ד נמי הדרין לכלל דספק ברכות להקל אפילו נגד דעת מרן. ואין תשלומין להבדלה אלא עד סוף יום א'. ויש לחלק בין נ"ד למ"ש בשו"ת יביע אמר ח"ה (סימן מב). וק"ל.

וּמִכָּר מקום מאחר שכתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' ט"ב) שאפי' בברכות העושה כדעת מרן אין מזניחין אותו, כיון שקבלנו הוראות מרן. העושה גם בזה כדעת מרן להבדיל על הכוס עד סוף יום שלישי אין מזניחין אותו. וכמו שפסק להלכה בקש"ע הנז'.

וְאֵפֶ"פ ש"א בזה שאם טעם אינו מבדיל, רוח"פ ומרן חולקים גם ע"ז. וכמו שנתבאר בהליכות עולם ח"ג (עמ' קסב). הילכך העושה מעשה להבדיל על הכוס אחר שטעם, יש לו ע"מ שיסמוך. ואין מזניחין אותו.

וְיִשׁ לצרף בזה סברת הרדב"ז, כמ"ש ביביע אמר חלק ט' (או"ח סי' צ' אות ד') בהערות לשו"ת חסד ואמת חלק תשיעי (סי' כג), דקי"ל הלכה כסתם שיכול להבדיל עד סוף יום השלישי, ואע"ג דקי"ל ספק ברכות להקל אפילו נגד מרן, מכל מקום בנ"ד שהברכה היא המצוה, והמחלוקת בגוף המצוה של ההבדלה, ודעת מרן בסתם שחייב בהבדלה עד סוף יום השלישי, בכה"ג לא אמרין ספק ברכות להקל, וכמ"ש הרדב"ז בכ"ד.

וְאִם יושב בתענית ביום ראשון, לכל הדעות מבדיל בשם ומלכות בליל שני, קודם שיאכל, כמו שנוהגים כן בתשעה באב שחל ביום ראשון או שחל בשבת ונדחה למחר. שמבדילים בליל שני קודם אכילה.

וּמִ"ש האור לציון (בעמוד קצט אות י'), בביאורים בשם הרב בן איש חי (פרשת ויצא אות כג) שאין לברך בשם ומלכות אלא ביום ראשון בלבד, המע"ש יראה שכתב: "שכל שעבר ליל מוצ"ש ולא הבדיל על הכוס לא יברך ברכת המבדיל אלא בלי שם ומלכות". אולם להלכה נראה שביום הראשון כולו יכול להבדיל בשם ומלכות. וכמו שסתם מרן בש"ע

וכתב הרמ"א בהגה, שהעיקר כסברא ראשונה, והמתענה ג' ימים וג' לילות ישמע הבדלה מאחרים. ע"ש. וסברת יש מי שאומר שבש"ע היא דעת בה"ג, רב סעדיה גאון, רב עמרם, ועוד. ודעת הסתם היא דעת רבים ועצומים מרבתינו הפוסקים הסוברים שלעולם אפי' טעם מבדיל ומכללם הרי"ף, הגמ"י, הרא"ש, מהר"ם מרוטנבורג, המרדכי, ועוד. ונמצא שמרן פסק בש"ע כב' עמודי ההוראה, הרי"ף והרא"ש, דסתם ויש הלכה כסתם.

וְכִן נראה עוד דעת מרן הש"ע ביו"ד (סימן שמא ס"ב) שכתב, מי שמת לו מת בשבת והיה אוני במוצ"ש, לענין ההבדלה יבדיל אחר שיקבר מתו. וכתב בביאור הגר"א, דמסתם מרן מוכח דס"ל שגם אם טעם מבדיל, וכדברי הרא"ש (ברכות פ"ג). ע"כ. ומוכח דנקיט הלכה כשני עמודי ההוראה, הרי"ף והרא"ש הנ"ל. ושלל כד' יש מי שאומר שבש"ע (סימן רצט ס"ו) הנ"ל. וכ"כ האגלה רבה (סי' רצט סק"ט) בדעת מרן הש"ע, והוסיף, דמ"ש הרמ"א שהעיקר כסברא ראשונה, חוזר גם על דין זה, שאפילו אכל מבדיל למחר, ודלא כהיש מי שאומר. ע"ש.

וְכִן כתב המשנה ברורה (שם ס"ק יט) בדעת מרן, ובשו"ת יביע אמר ח"ז (חאו"ח סימן מז אות ה) הובא שגם הרמ"ה ורבינו אברהם בר יצחק אב"ד ס"ל כדעת הרי"ף, ודלא כבה"ג. וכן הערוך השלחן (סי' רצט ס"ק טז) כתב שכן עיקר, הואיל שכן דעת רוב הפוסקים. ע"ש. וא"כ העושה כן כדעת רוב הפוסקים ומרן ומברך ברכת הבדלה בשם ומלכות, אין מזניחין אותו.

וְהִנֵּה בשו"ת יביע אמר חלק ו' (חאו"ח סימן מח אות יג). כתב, דאף שמרן פסק כדעת הרמב"ם והרא"ש וסיעתם, מכל מקום לדין שעניינו הוראות כמה גאונים ופוסקים שכתבו "כל היום כולו", ולא יותר, ואנן בדין חיישינן טובא בדין ספק ברכות, יש לפסוק כדעת הי"א, שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון, ולא יותר. ובתנאי שלא טעם כלל. וכ"כ בכף החיים (ס"ק כו), מטעם דספק ברכות להקל.

וְהַנֶּאֱמָר ר' יצחק נבארו בספר פני מבין ח"ב (על סנהדרין מב. דף ט סע"א), כתב, שאין לחלק ולומר דהיכא שהמצוה היא הברכה כמו ברכת הבדלה במוצ"ש, לא

נמצא שפדין שכח ולא הבדיל על הכוס במוצ"ש הו"ל פלוגתא בדרבנן. וראה לרבינו יצחק בן גיאת (הלכות הבדלה עמוד יח), שאחר שהביא מחלוקת הגאונים, אם זמן ההבדלה נמשך עד סוף יום שלישי, או כל יום הראשון בלבד, כתב, והדבר צריך הכרע, וכיון שרוב הגאונים אומרים שמבדיל בכל היום הראשון בלבד, ומיעוטם אומרים עד יום ד', ולא איסורא הוא דנינקיט ביה לחומרא, אנו נוטים לדברי המרובים. (וכתב ביצחק ירנן אות עד, משום דאדרבה יש פאן חשש איסור דברכה לבטלה, להכי מסיק עד כל יום הראשון בלבד).

איברא שיש הרבה פוסקים שסוברים שאם דעתו להבדיל על הכוס, כיון שמצוות צריכות פונה, ואינו מתכוין לצאת י"ח בתפלה מה"ת, הרי הוא מקיים המצוה מה"ת בהבדלה שעל הכוס. וכמ"ש הרב תוספת שבת (סימן רעא סק"ג) גבי קידוש. וכ"כ בשו"ת חת"ס (סימן כא). ובחי' הגרע"א (סי' רעג) ובשו"ת דברי מרדכי פרידבורג (סי' יז) ובשו"ת נטע שזרק (סי' יא) ובשו"ת אבני חפץ (סי' טו). ועוד.

ארא דאפתי לא איפרק מחולשא, שמלבד שי"א מצות אין צריכות פונה וכמ"ש מרן הב"י ובש"ע (סי' ס"ד), הרי לדעת כמה פוסקים הא דמצות צריכות פונה אינו אלא מדרבנן, ומה"ת יוצא אף בלי פונה, וכמ"ש בשו"ת קול אליהו ח"א (סימן לד), ובשו"ת יד אלקטור (סי' כט). וכ"כ הגרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (סי' קכו ד"ה והנה). ועיי' פחזון עובדיה (סי' כט).

ורפ"ז יש מקום לדברי הרב פה החיים דהוי בכלל ספק ברכות להקל.

וכי"ב כתב בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרמב), לענין הבדלה על הכוס במוצאי ט' באב שחל ביום ראשון, דסב"ל. ע"ש. ולא חשש לדעת הפוסקים דהבדלה דאורייתא. (ובכלל יש הרבה פוסקים שחולקים וס"ל דהבדלה על הכוס מדרבנן).

ואף שאנו נוהגים להבדיל במוצאי ט' באב, התם ה"ט משום דסב"ל במקום מנהג לא אמרינן. ולכן לכתחלה שוא"ת עדיף, ובהוראת הפה החיים.

(סי' שמא ס"ב) הנ"ל. ומ"ש האול"צ בביאורים, שהטעם משום דהא דקי"ל טעם אינו מבדיל, הוא משום קנס, משא"כ באונן שמוותר לו לאכול לא שייך קנס וכו', הוא מיותר, וגם אינו צודק, אלא משום דס"ל למרן שהלכה כרוה"פ שאם טעם מבדיל גם לאחר מוצ"ש. וכו"ל.

והנה הרה"ג ר' רפאל ברוך טולידאנו בספר קיצור שלחן ערוך השלם (עמ' שכד ס"ט) כתב לחלוק על דברי הפה החיים הנ"ל, שמפיון דקי"ל דהבדלה דאורייתא, וכמ"ש בערך השלחן (סי' רצו וסי' רצט) הדר הנה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא. ולכן יש לפסוק כסתם מרן שמבדיל והולך עד סוף יום שלישי. ע"כ.

אוי"ם הרי כבר יצא י"ח מדאורייתא בהבדלה שבתפלה, וכן כתב להדיא רבי יצחק בן גיאת בספר מאה שערים (הלכות הבדלה עמוד טז) וז"ל: "וגר חנוכה ויין להבדלה, גר חנוכה עדיף, דאפשר לאבדולי בתפלה". וכן כתב הטור (ס"ס רצו). ע"ש. וכן מוכח עוד מדברי הרמב"ם (בפרק כט מהלכות שבת ה"ו). ע"ש. וכן כתב בפשיטות בשו"ת בשמים ראש (סי' קד).

והו' אמת שלדברי הפרי מגדים (בסי' רעא מש"ז סק"א) י"ל דאינו יוצא י"ח הבדלה מה"ת בתפלה, שכתב לגבי קידוש: דהא דאמרינן שיוצא י"ח קידוש בתפלה, היינו כשהתפלל תפלה של שבת וחתם מקדש השבת בברכה, אז יצא ידי חובת קידוש מן התורה, אבל אם התפלל שמונה עשרה בליל שבת והזכיר מעין המאורע של שבת בתפלתו לא יצא ידי חובת קידוש. ע"כ. אם פן הבדלה שבתפלה הואיל ואין בה חתימה בברכה י"ל שלא יצא ידי חובת ההבדלה מן התורה בתפלה. וכדבריו משמע בשטה מקובצת ביצה (ד: ב"ש הריטב"א. ע"ש).

אוי"ם זה נסתר ממה שכתב מרן בש"ע (סימן רצו ס"ה) שאם אין ידו משגת לקנות שמן לגר חנוכה ויין להבדלה, גר חנוכה עדיף. וכ"כ הרמ"א בהגה (סי' תרעח). וכתב הט"ז משום דפרסומי ניסא עדיף. (וכמו שאמרו פן בשבת כג: לענין קידוש וגר חנוכה). ומוכח שיוצא י"ח מה"ת בהבדלה שבתפלה, אע"פ שאין בה חתימה בברכה. וכן כתב הפרי מגדים עצמו שם (מש"ז סק"ד). וכבר כתבנו שכן מבואר בראשונים.

שחילקה לברך על ההפלה ביום העצמאות - ויש בדרך

ברכה לבטלה

ויבא דאמרין דלא חיישינן לסב"ל במקום מנהג, הנה איירי במנהג שנהגו בו רוב בני אותה מדינה, ונוהגים בן מקדמת דנא, על פי הוראת גדולי הדורות, וכמבואר באורף בשו"ת יביע אמר ח"ט או"ח סי' כג. [וע"ש שדחה דברי האול"צ שהחזיק במנהג לברך אחר ההדלקה, ולא חש לדעת רוב פכל הראשונים ואחרוני הספרדים, שיש בדרך חשש ברכה לבטלה, וכן נהגו מקדמת דנא לברך קודם ההדלקה, וביב"א שם הביא מדברי גדולי הדורות דלא חשיב מנהג שאינו מקדמת דנא, או שלא הונהג על ידי חכמים גדולים. ושם הביא פוסקים רבים שביטלו מנהגים שיש בהם חשש של איסור, ותמה ע"ד האול"צ שלא חשש בזה לאיסור ברכה לבטלה].

ויבא יש לתמוה אחה"מ עמ"ש בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סי' 10), בענין הלל ביום העצמאות, שהרבנים הראשיים של ארץ ישראל תיקנו לאומרו בברכה, ונמשכו אחריהם, עד הזמן הזה שבא הראש"ל מרן הגר"ע יוסף שליט"א וחיידש שאין לברך, ונמצא שיש בזה ספק ברכות להקל. אמנם כבר נתבאר בהקדמתי לספר העצמאות, שאותם מקומות שנהגו מכמה שנים לברך על ההלל ביום העצמאות, ישארו במנהגם לברך, שאין אחר המנהג כלום, אפי' נגד ספק ברכות, אבל מי שלא נהגו לברך לא יברכו משום ספק ברכות להקל. ע"כ. ובמחכ"ת הוא תמוה מאד, דהיאך מחשיב דבר זה למנהג, וקבע עפ"י דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, והרי דעת רוב פכל גאוני וגדולי הדור האחרון שלא לברך על ההלל ביום זה, וכן נוהגים רוב הצבור החרד לדבר ה'. ואין פאן שום מנהג שהונהג על ידי רוב חכמי הדור. ומנהג היינו שנהגו בן רוב פכל אנשי אותה מדינה, ע"פ הוראת רוב חכמי התורה, או גדול הדור. ומ"ש עד שבא מרן הראש"ל "וחיידש" שאין לברך, אטו הוא חיידש זאת, הרי רוב פכל מורי ההוראה בדור האחרון הסכימו שלא לברך על ההלל ביום זה. וראה בשו"ת יביע אמר חלק ו' (חאו"ח סי' מא) שהאריך טובא בזה. ואין פאן מקומו.

וינהדר אנפין לגידון דידו, דהנה בספר בן איש חי ש"ב (פר' ויצא אות כג) כתב וז"ל: אם נאנס ולא הבדיל

על הכוס בליל מוצ"ש מבדיל עד סוף יום שלישי, אף לא יברך אלא בורא פרי הגפן על היין, וברפת המבדיל יאמר אותה בלי שם ומלכות, משום דאיכא פלוגתא בהכי. ולכן פיון שעבר ליל מוצ"ש ולא הבדיל יאמר ברפת המבדיל בלי שם ומלכות. ע"כ.

והוא תמוה, דאמאי לא כתב שביום הראשון מיהא יכול להבדיל על הכוס בשם ומלכות, שהיא גמ' ערוכה בידינו, ואין בה שום מחלוקת. וכן המנהג פשוט להבדיל בליל מוצאי ט' באב, כמו שפסק מרן (סי' רצד ס"ג), שכל המחלוקת היא על הימים שאחר היום הראשון. וצ"ע.

והנה בה"ג כתב הא דקי"ל דמבדיל ביום ראשון, הני מילי דלא טעים מידי, אבל טעים מידי לא, דהא דקי"ל טעים מבדיל, הני מילי בליל מוצאי שבת, אבל אם מבדיל למחר אי טעים מידי אינו מבדיל. וכן פסק רב עמרם גאון ח"ב (דף ס ע"ב). וכ"כ רב סעדיה גאון בסידורו (עמוד קכו). ע"ש.

ובשו"ת רב נטרונאי (סי' צא) איתא, אחר שהובאו דברי בה"ג ורב סעדיה ורב עמרם, סיים, נמצאו כולם שוים לענין טעימה, שאם טעים כלום אינו מבדיל אחר מוצ"ש. ע"ש. וכן פסק במחזור ויטרי (סי' קנג עמוד קיט). ואף שהרי"צ בן גיאת מפקפק בזה.

גם הטור (סי' רצט) כתב, ואיני יודע מה הבדיל יש בין ליל מוצאי שבת ליום המחרת לענין טעים מבדיל. וכן כתב האור זרוע (סי' צא), שאפילו טעים מבדיל והולך עד ליל רביעי. וכן דעת רבינו אפרים שהובא בספר המאורות (פסחים קז. עמוד רצב).

והנה במהדורא הראשונה של ילקוט יוסף (יצא לאור בשנת תשנ"ב, עמוד תפו) נתבאר שייכול להבדיל בברכה רק ביום א', אבל בימים ב' וג' יבדיל בלי שם ומלכות. והוא כמ"ש ביביע אמר ח"ו (סימן מח אות יג). משום חשש לסב"ל.

ואמנם בשו"ת יביע אמר ח"ו (סימן מז) כתב, שייכול להבדיל גם ביום ג' בברכה. וכן כתב עוד בספרו הליכות עולם ח"ג (עמ' קסב). וז"ל שם: ואע"פ שבשו"ת יביע אמר חלק ו פתבנו באופן אחר, העיקר כמ"ש פאן. ע"כ. והיינו פדעת מרן, שייכול להבדיל עד סוף יום שלישי. ובספרו חזון

ובבית חן (סי' כח) העיר, על פי מה שכתב הג"ר ישעיה ברלין בשאלת שלום (סי' קמו), שמצינו חב"ר לדעת רב עמרם גאון, שגם בקידוש אין לו תשלומין אלא בשכח, אבל בהזיד לא יקדש למחר, והוא השאלות שם. והו"ל הרמב"ם יחידא נגד השאלות ורב עמרם. וצ"ע. ע"ש.

אורח בשו"ת יביע אמר ח"ה (או"ח סי' י' אות ב'), הביא חברים רבים למרן הש"ע שפסק כהרמב"ם, ומשום דס"ל שאין זה מתורת תשלומין להבדלה של מוצ"ש, אלא שהוא זמן מזמני ההבדלה, שיכול להבדיל גם ביום א' דזמניה הוא. [וראה בשו"ת בגין שלמה (בהוספות לסי' יט). ע"ש]. וע"ע בשו"ת יביע אמר ח"ו (או"ח סי' מח אות יג). ע"ש.

ואף שדעת החת"ס (חאו"ח סי' יז), שיש לחלק בין קידוש להבדלה, שלגבי קידוש, אם לא קידש בליקלה ומקדש ביום אינו רק תשלומין, כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה גם מברך, וכ"ז בקדושת היום, משא"כ בהבדלה דלא שייך אלא ברגע פרידת שבת מהחול, ועל אותה רגע מברך, ושוב כל ימי החול שוים. ואם מבדיל אח"כ אינו אלא כפורך חובו, שהרי חייב לברך בזמנו ואיננו אלא תשלומין, ע"כ במזיד אין לו תשלומין. ע"כ. מ"מ אין משמע פן מדברי הש"ע. ועי' בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן עג) שכתב לדון גבי הבדלה ביום א', אם הוא מה"ת, או שבזה ההבדלה לכ"ע מדרבנן. ושם (סי' כד אות לג) אם הוא דוקא בשוגג.

עובדיה על שפת ב' (עמוד תטו) כתב, שאם לא טעם מבדיל כל יום א', ואם טעם אינו מבדיל אלא במוצ"ש. ע"ש. ומבואר, שרק עד סוף יום א' מבדיל, אבל אינו מבדיל עד יום ג' אפילו לא טעם. והיינו משום דספק ברכות להקל אפילו נגד מרן הש"ע, וכמ"ש מרן החיד"א. ומכל מקום הרי העושה פדעת מרן אין מזניחין אותו, וכמ"ש החיד"א הנ"ל. ובפרט שביבי"א שם הביא דעת רבים מגדולי הדורות, דלא אמרי' סב"ל נגד מרן, ומסתבר פותייהו, אלא דמה נעשה וכבר פשטה ההוראה כמו שחידש לנו החיד"א בשם רבותיו [כל זה הלשון ביבי"א], דעבדינן סב"ל נגד מרן. וכבר נהגו להחמיר בספק ברכות.

מה שאמרו "נאנס" ולא הבדיר יש לו תשלומין הוא לא דוקא, אלא אפילו מזיד

י. מה שאמרנו לעיל "נאנס" ולא הבדיל יש לו תשלומין להבדיל אחר כך, הוא לאו דוקא, כי אפילו אם הזיד ולא הבדיל הדין פנזכר בסעיף הקודם (שם עמוד תתקו).

ובהערה (שם) כתב המשנ"ב (שם ס"ק טו) כתב, דמ"ש מרן שכח ולא הבדיל, לאו דוקא הוא, אלא ה"ה בהזיד, וכדמוכח מהרמב"ם (פרק כט מהל' שבת ה"ד). ע"ש.

שוותפים להקים מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת

ובית מדרש יגדיל תורה

ומקוה טהרה לנשים ולגברים

ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'

מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א

סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46

וקבלה דיגיטלית למייל

בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח. 371407 ע"ש יגדיל תורה